



Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Sexuální výchova na druhém stupni ZŠ

Vypracovala: Romana Strnadová
Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Laibrt

České Budějovice 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

.....

Podpis studentky

Poděkování

Ráda bych zde vyjádřila poděkování Mgr. Lukášovi Laibrtovi za jeho odborné rady, vedení a pomoc při zpracování celé bakalářské práce a za čas, který mi věnoval.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá sexuální výchovou s primárním zaměřením na 2. stupeň ZŠ. Práce se skládá ze dvou částí. V teoretické části se nachází podrobná definice sexuální výchovy, historický kontext z hlediska pohledu na lidskou sexualitu, historické pojetí a současný stav sexuální výchovy v České republice. Zároveň práce zahrnuje ukotvení sexuální výchovy v rámci kurikulárních dokumentů, motivy a způsoby samotné realizace sexuální výchovy ve škole, principy, cíle, podmínky, ale také i aktivizační metody, témata, přístupy k sexuální výchově ve světě, v neposlední řadě i spor mezi zastánci a odpůrci o realizaci sexuální výchovy ve škole a preventivní programy. Praktická část bakalářská práce se věnuje přístupům pedagogů, kteří sexuální výchovu vyučují v rámci své aprobační práce na 2. stupni ZŠ.

Klíčová slova: sex, výchova, sexuální výchova, výzkum, prevence, druhý stupeň

Formát bibliografické citace práce

STRNADOVÁ, Romana. Sexuální výchova na druhém stupni ZŠ. České Budějovice, 2021. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra pedagogiky a psychologie. Vedoucí práce: Mgr. Lukáš Laibrt.

Abstract

This Bachelor thesis deals with a topic of sexual education and primarily focuses on implementation of it to lower secondary education. It consists of two parts. In the theoretical part is described a detailed definition of sexual education, a historical context to human's sexuality, a historical conception, and a current situation of sexual education in the Czech republic. The thesis outlines sexual education in the curriculum, motives, and methods to teach sexual education at schools, just as it poses principles, purposes, and conditions of sexual education. Furthermore, it describes activation methods, topics, approaches to sexual education in the world and a strife between proponents and protestors of realising sexual education in schools, including preventing programs. The empirical part present teachers teaching sexual education at lower secondary school and their approaches to it.

Key words: sex, education, sexual education, research, prevention, lower secondary education

Obsah

| | |
|--|----|
| Úvod | 8 |
| I. Teoretická část | 10 |
| 1 Definice sexuální výchovy..... | 10 |
| 2 Historické vymezení sexuální výchovy..... | 12 |
| 2.1 Historický kontext ve světě..... | 12 |
| 2.2 Historie sexuální výchovy v České republice | 13 |
| 3 Současná sexuální výchova v České republice..... | 16 |
| 3.1 Současné výzkumy sexuální výchovy z let 2020 a 2021 | 17 |
| 4 RVP ZV..... | 20 |
| 4.1 RVP ZV v souvislosti se sexuální výchovou..... | 21 |
| 5 Sexuální výchova..... | 23 |
| 5.1 Motivy vedoucí k realizaci sexuální výchovy ve škole | 23 |
| 5.2 Způsoby realizace sexuální výchovy | 23 |
| 5.3 Principy sexuální výchovy..... | 24 |
| 5.4 Cíle sexuální výchovy | 26 |
| 5.5 Podmínky sexuální výchovy | 28 |
| 6 Aktivizační metody sexuální výchovy..... | 30 |
| 6.1 Jednotlivé metody..... | 30 |
| 7 Témata a pojetí sexuální výchovy na základních a církevních školách..... | 33 |
| 7.1 Témata sexuální výchovy na 1. stupni základních škol | 33 |
| 7.2 Témata sexuální výchovy na 2. stupni základních škol | 34 |
| 7.3 Pojetí sexuální výchovy na církevních školách..... | 35 |
| 8 Odlišnost standardního přístupu k sexuální výchově v různých zemích | 36 |
| 9 Spor o sexuální výchovu - odpůrci a přívrženci | 39 |
| 9.1 Vliv odpůrců na realizaci sexuální výchovy v ČR | 41 |
| 10 Preventivní programy | 44 |
| 10.1 Typy preventivních programů | 44 |
| 10.2 Preventivní programy v ČR soustředící se na téma sexuální výchovy | 45 |
| 11 Didaktické pomůcky v rámci výuky sexuální výchovy..... | 49 |
| 11.1 Funkce didaktických pomůcek | 49 |
| II. Praktická část | 50 |
| 12 Výzkumné šetření | 50 |
| 12.1 Cíl výzkumného šetření | 50 |
| 12.2 Výzkumný problém..... | 50 |

| | | |
|--|---|----|
| 12.3 | Výzkumné otázky | 50 |
| 12.4 | Metodika | 52 |
| 12.5 | Metoda sběru dat | 52 |
| 12.6 | Výzkumný soubor | 52 |
| 12.7 | Interpretace dat získaných ze strukturovaného rozhovoru | 53 |
| 12.8 | Odpověď na výzkumnou otázku..... | 60 |
| 12.9 | Diskuze..... | 61 |
| Závěr..... | | 65 |
| Použitá literatura a internetové zdroje..... | | 67 |
| Seznam zkratk a symbolů | | 77 |
| Seznam příloh | | 78 |
| | Příloha č. 1 | 79 |
| | Příloha č. 2 | 84 |

Úvod

Pro tuto práci bylo vybráno téma sexuální výchova, z důvodu nedostatečného časového prostoru v rámci kurikulárních dokumentů. Jedná se o téma, které je častým předmětem mnoha diskuzí a rozhovorů mezi pedagogy, sexuology a objevuje se i mezi širokou veřejností. Společnost v průběhu let měnila svůj pohled na lidskou sexualitu, informace týkající se sexu byly zamlčovány a tabu. Nedostatečné vzdělání pedagogů a téměř neexistující učební materiály zapříčinily to, že sexuální výchova byla zřídka kdy realizována. Pokud se sexuální výchova na školách vyučovala, jednalo se pouze o předání informací z hlediska anatomie člověka. Na většině škol tento trend přetrvává dodnes a je podpořen také tím, že ředitelé si sami rozhodují o samotné realizaci této výchovy.

Intimní témata probíraná v hodinách sexuální výchovy vyžadují citlivý přístup každého pedagoga. Úkolem vyučujícího je proto vytvořit ideální prostředí, ve kterém se žáci budou cítit příjemně natolik, aby vznesli případné dotazy a dokázali diskutovat mezi sebou. Sex je nedílnou součástí každého z nás a ovládá lidskou mysl zejména v dospívání. Dospívající získávají informace převážně od svých vrstevníků a z internetu, zcela chybí ověřený zdroj, který by informace třídil tak, aby byly vhodné pro danou věkovou skupinu.

Bakalářská práce obsahuje dvě části, teoretickou a praktickou. Hlavním cílem je proto komplexní zmapování teoretické oblasti sexuální výchovy a její následné porovnání s konkrétní výukou žáků na druhém stupni základních škol.

Teoretická část je členěna do jedenácti hlavních kapitol, které obsahují patřičné množství podkapitol. První kapitola v teoretické části je věnována definici samotného pojmu sexuální výchova a obecnému představení. V dalších kapitolách se čtenář seznámí s historickým kontextem ve světě, historií a současným vymezením v České republice, důraz bude kladen na roky 2020 a 2021, ve kterých došlo k výzkumné činnosti, jež bude mít vliv na budoucí vývoj sexuální výchovy. Ve čtvrté kapitole je přiblížen význam a obecný rámec RVP ZV, jejíž podkapitola se věnuje vztahu programu a sexuální výchovy. Pátá kapitola se skládá z pěti podkapitol, z motivů a způsobů realizace sexuální výchovy, z jejích principů, cílů a podmínek. Existuje několik motivů, proč by měla na školách probíhat sexuální výchova. Jedním z motivů může být např. ochrana dětí před sexuálním násilím a zneužíváním nebo ochrana před sexuálně přenosnými chorobami. V sexuální výchově je rovněž důležité, aby docházelo ke spolupráci rodiny a školy, důvěra mezi žáky a pedagogem, zároveň by měla

sexuální výchova vycházet z nejnovějších podložených faktů apod. Následující kapitoly rozebírají odlišnost jednotlivých témat sexuální výchovy na 1. a 2. stupni ZŠ, její pojetí na církevních školách, spor o zavedení sexuální výchovy. Desátá kapitola se věnuje preventivní činnosti několika organizací, které se svými přednáškami navštěvují žáky druhého stupně a informují o hygieně, vývojových změnách, sexu apod. V neposlední řadě je pozornost zaměřena na didaktické pomůcky, které jsou důležitou součástí každé vyučovací hodiny.

Praktická část bakalářské práce se zabývá výzkumem, který bude realizován na dvou základních školách v jihočeském kraji, konkrétně v okrese Písek a Tábor. Jako forma výzkumu bude zvoleno kvalitativní šetření prostřednictvím strukturovaného rozhovoru. Úkolem praktické části bude zmapovat přístupy učitelů, kteří sexuální výchovu realizují v rámci svých předmětů. Dílčím cílem bude také zjistit, v jakých předmětech a jak konkrétně dochází k realizaci témat sexuální výchovy. V neposlední řadě dojde k interpretaci zmíněných názorů a konečné diskuzi, ve které bude teoretická část porovnána s praxí a dojde ke srovnání postojů obou respondentek.

I. Teoretická část

1 Definice sexuální výchovy

Sexuální výchova je záměrnou, plánovanou a formativní činností učitele nebo rodiče, který si klade za cíl vychovávat své dítě, svého žáka, pomocí určitých forem, metod, prostředků a principů tak, aby jeho působení bylo předpokladem pro harmonický život vychovávaného v dospělosti. Sexuální výchova formuje celou osobnost dítěte, z tohoto hlediska je nedílnou součástí mravní výchovy (Täubner, 1996, s. 5).

O sexuální výchově se dá obecně hovořit jako o prevenci rozsáhlé sociální patologie, jejíž nejvýraznější projevy jsou v době dospívání a souvisí se sexualitou (Šulová, 2011, s. 386). Sexuální výchova má vliv především na sexuální chování, které má částečně biologický charakter. Velikou částí je však ovlivněno kulturou, výchovou a společenským systémem (Täubner & Janiš, 1998, s. 5). Pokud by společnost v tomto ohledu lépe připravila adolescenty, byly by budoucí dopady sociální patologie na okolí méně rozsáhlé (Šulová, 2011, s. 386).

Pod pojmem sexuální výchova si někteří představují pouhé poučení o pohlavním životě, jakožto soubor poznatků a informací pro konkrétní praxi. Jádrem sexuální výchovy je však cit a etika, nikoliv rozum a racionalita. Z tohoto důvodu sexuální výchova pomáhá vytvářet morální principy jedince a učí životním dovednostem (Pondělíčková-Mašlová, 1976, s. 17). Definice je velmi široká, zahrnuje emocionální, fyzické, sexuální a interakční aspekty, ale i přátelství, přitažlivost, pocit bezpečí apod. (BZgA, 2017).

Bývá označována jako jedna z dimenzí výchovy k manželství a rodičovství, z tohoto důvodu je předpokladem pro vytvoření sexuálně motivovaného chování (Weiss, 2010, s. 695). Sexualita, rodinný život a již zmíněné manželství jsou důležitými aspekty v životě většiny lidí, je proto nutné, aby škola připravila dospívající pro tyto životní oblasti. Z toho hlediska tak sexuální výchova musí být brána jako součást celkové školní výchovy (Janiš & Täubner, 1999, s. 9). Pomocí pozitivních rodinných vztahů a sexuální výchovy orientované na tvorbu vlastních názorů a postojů, mladiství získávají přesvědčení o spjatosti lásky se sexualitou, snadněji odolávají vnějšímu nátlaku a zahajují svůj sexuální život později (Šilerová, 2003, s. 14). Sexuální výchova vybavuje děti a mladistvé

informacemi, schopnostmi a hodnotami, které pomáhají naplňovat vztahy, ale také povedou k vlastní zodpovědnosti za své sexuální chování (BZgA, 2017). Podle sexuologa Jaroslava Zvěřiny je otevřená sexuální výchova složkou napomáhající jedinci, jednak rozvíjet jeho sexualitu, ale i schopnost realizovat pohlavní styk (Zvěřina, 2003, s. 249–250).

Sexuální výchova je, podle polského kněze a psychologa Józefa Augustyna (2005, s. 50), výchovou k lásce. Z tohoto hlediska je proto nutností a potřebou každého člověka, takovou výchovou absolvovat.

Přístup sexuální výchovy má, jak již bylo zmíněno, dopady na celou společnost. Je proto třeba, aby sexuální výchova byla co nejotevřenější a obsahovala co nejvíce problémů, které se mohou dotýkat mladých lidí. Měla by se tedy zabývat nejen tématy sexuální reprodukce či uspokojení, ale i sebeúctou, vnímáním vlastního těla, zneužíváním návykových látek, sexuálním zneužíváním apod. (Hamplová, 2018). Přes všechny pokrok na poli vzdělávání a obecné hygieny zůstává oblast sexuální výchovy jednou z nejvíce problematických a rozporných. Názory na ni podléhají politickým, kulturním i sociálním předsudkům. K nim se pak přidružují postoje významných církví (Zvěřina, 2003, s. 249–250)

2 Historické vymezení sexuální výchovy

Podoba sexuální výchovy se během svého vývoje velmi měnila, a to nejen kvůli školnímu systému, ale svůj vliv měl také pohled společnosti na lidskou sexualitu (Janiš & Marková, 2007, s. 28).

2.1 Historický kontext ve světě

Po nástupu křesťanství lidé věřili v jednoho boha a společnost byla ovlivněna náboženskými dogmaty. Nebyly dovoleny žádné projevy sexuality a za přípustný pohlavní styk byl považován pouze sex dvou manželů (Koliba, 2019, s. 14).

Počátky sexuální výchovy se datují od konce 18. století, kdy docházelo k odtabuizování lidské sexuality a zájem o ni jevíli především filantropisté neboli lidumilové. O pevných základech ucelené koncepce se dá hovořit až v 19. století, kdy průkopníky byli sexuologové A. H. Forel a H. H. Elis (Rašková, 2008, s. 23). Na vývoj společnosti ve 20. století měla vliv psychoanalýza, jež zapříčinila prvotní detabuizaci sexuality a vyzdvihla její význam (Šulová, 2011, s. 396).

WHO (World Health Organization neboli Světová zdravotnická organizace) ve své publikaci *Standardy pro sexuální výchovu v Evropě* uvádí až 70. léta 20. století, kdy nastaly zásadní sociální změny, které požadovaly nové odezvy od společnosti. Jednou ze zásadních změn byla legalizace interrupce a zlepšení a rozšíření antikoncepčních metod. Tyto nové možnosti zapříčinily rozdělení sexuality od reprodukce, sexuální revoluce změnila normy a hodnoty ve společnosti a sexuální chování přestalo být tabu. Další inovací bylo zavedení přechodné životní fáze adolescence mezi dětstvím a dospělostí. Tato fáze se vyznačovala rostoucí nezávislostí na rodičích, počátečními milostnými vztahy a zahájením sexuálního života dlouhou dobu před vznikem manželství (BZgA, 2017).

Počátek 80. let přinesl nejen vážná rizika epidemie pohlavních nemocí, ale vyvstala i dříve tabuizovaná témata sexuálního násilí a zneužívání. Negativním prvkem začaly být vnímány i média, které „sexualizací“ negativně ovlivňovaly myšlení dospívajících (BZgA, 2017).

Všechny zmíněné faktory zapříčinily zvýšenou snahu o prevenci. Hlavní prioritou se proto stalo vzdělání dospívajících na takové úrovni, aby mladí lidé byli schopni zodpovědně zacházet se svou sexualitou (BZgA, 2017).

2.2 Historie sexuální výchovy v České republice

Radim Uzel, známý gynekolog a sexuolog proslulý především jako popularizátor sexuologie (Česká televize, 2021), uvádí, že sexuální výchova ve škole byla realizována už od dob Jana Ámose Komenského, kdy se pedagogové obešli bez jakýchkoliv osnov a vyučovali na základě svých vlastních zkušeností (Uzel, 2006, s. 21).

V roce 1917 požádala *Spolková rada Pedagogického muzea Komenského v Praze* o zavedení pohlavní výchovy do škol spisem *O pohlavní výchově mládeže*. Důvodem byly celospolečenské změny, rostoucí předsudky o hříšnosti sexuálního života a nízkosti tělesného aktu (Weiss, 2010, s. 692). Věk, kdy mělo být dítě poučeno o pohlavním životě, nešlo univerzálně stanovit, z důvodu pohlavního pudu, jež se neobjevuje u všech dětí ve stejné době. Poučení se mělo týkat jednak biologických rozdílů mezi mužem a ženou, pohlavních orgánů a starostí o ně. Dvacátá léta přinesla potřebu vypracování poučné pohlavní soustavy a doporučení pro národní školy, aby vytvořily přírodovědecký podklad pro budoucí pohlavní poučení (Rašková, 2008, s. 23–24). První světová válka měla vliv i na smýšlení mladých lidí, kteří předčasně vstupovali do pohlavního života. Vzrostlo množství pornografických materiálů, jež zachycovaly pohlavní orgány nebo pohlavní styk (Donát & Donátová, 2007, s. 63). Zároveň došlo k rozšíření promiskuitního chování a s tím i k nárůstu počtu znásilnění (Janiš, 2005, s. 44–45).

K založení prvního univerzitního sexuologického pracoviště na světě, *Ústav pro studium pohlavnosti*, došlo v roce 1921 v Praze. V roce 1923 zmiňoval pohlavní výchovu i tehdejší prezident Tomáš Garrigue Masaryk ve své publikaci *Mravní názory* (Weiss, 2010, s. 692). Podobný názor, jak již zmíněný Masaryk, měl také Karel Štech ve své publikaci *O pohlavní výchově*. Tato kniha pojímala manželství jako celkový cíl pohlavní výchovy a vyzdvihovala sexuální zdrženlivost před svatbou (Koliba, 2019, s. 14). Ve 40. letech 20. století vydal sexuolog Miloslav Skořepa knihu *Pohlavní výchova mládeže*, kde se zabýval důležitými úkoly pohlavní výchovy, usměrňováním sexuálního pudu do doby pohlavní zralosti, poučením o pohlavních orgánech a nápravou pohlavních „přehmatů“. V těchto

letech významný český lékař Josef Hynie založil českou sexuologickou školu. V době druhé světové války se veškeré snahy o zavedení sexuální výchovy zcela zastavily (Weiss, 2010, s. 692–693).

Od 60. let iniciativu převzali zejména jednotlivci, převážně pracovníci sexuologického ústavu, např. manželé Pondělíčkoví, Jiří Raboch, Jaroslav Barták, Stanislav Kratochvíl a další. Zabývali se obsahem sexuální výchovy, biologickými aspekty, také i morální a citovou stránkou či problematikou partnerství (Weiss, 2010, s. 694). První poválečnou normu v roce 1960 představovala výchova k rodičovství, která byla nařízena všem nejvyšším ročníkům základních škol *Věstníkem ministerstva školství*. Výchova k rodičovství neměla být součástí učebních osnov, jednalo se zde o přednášky a besedy pro rodiče a děti ve spolupráci se zdravotníky, kteří vedli nárazově své monology o anatomii, fyziologii a hygieně (Rašková, 2008, s. 25).

V 70. letech se zvýšila pozornost k problematice sexuální výchovy a zároveň nutnost vypracovat zásady výchovy k rodičovství pro všechny stupně základní školy. Z tohoto důvodu jmenuje Weiss (2010, s. 692-694) *Věstník Ministerstva školství, Zásady výchovy k rodičovství na ZDŠ, který rozděloval výchovu na 3 základní etapy*:

- v 1. etapě (6-10 let) mezi základní témata patřily vztahy rodiny a sourozenců, hygiena, základní informace o anatomii apod.;
- ve 2. etapě (11-12 let) bylo cílem prohloubení základních znalostí, zároveň také poučení o změnách souvisejících s pubertou a individuálním vývoji;
- ve 3. etapě (13-15 let) se hlavní témata týkala morálky, vůle a estetiky, zároveň také rozebírala přirozené rozdíly mezi mužem a ženou a také důležitost výběru vhodného partnera.

Ani v 80. letech 20. století nedocházelo k výrazným obměnám a zařazení sexuální výchovy. I přesto, že se změnil název *Výchova k manželství a rodičovství*, nadále trvá výše uvedená koncepce z roku 1972. Problémem byl také nedostatek vhodné literatury a potřebných učebních pomůcek (Rašková, 2008, s. 36). Podle psychologů Lenky Šulové dochází ke změně přístupu k tématům sexuální výchovy z důvodu rozšíření manželských a předmanželských poraden, kde spolupracovali sexuologové s psychology a právníky. Od 80. let došlo ke zvýšení

podpory výzkumné činnosti. Mezi výrazné výzkumníky můžeme zařadit Zdeňka Matějčka, Zdeňka Dytrycha, Stanislava Kratochvíla a další (Weiss, 2010, 694).

Počátek 90. let byl spojen se snahou o systémové řešení a ucelenou koncepci sexuální výchovy. Vznikl český překlad *Minessotské rukověti* a došlo k jejímu přepracování tak, aby odpovídala kultuře naší země. Na základě rukověti vznikl systematický přehled, jehož aplikace byla vhodná pro všechny stupně škol. Ve 2. polovině 90. let dochází ke změně názvu, z výše zmíněné *výchovy k manželství a rodičovství* na *rodinnou a sexuální výchovu*, branou jako nedílnou součást výchovy ke zdraví. Vznikl též *Standard základního vzdělání*, jakožto dokument garantující plnohodnotné vzdělání všech žáků základních škol. Zároveň také sloužil pro vyhodnocení kritérií v kontrolní činnosti uplatňované *Českou školní inspekcí*. Obsahem *Standardu* byly základy sexuální a rodinné výchovy, ale také témata zaměřující se na zdraví, první pomoc, výživu, hrozbu návykových látek apod. Nová koncepce tak vnesla základy rodinné a sexuální výchovy do výchovy ke zdraví a stala se obsahem učebních osnov obecné, základní a národní školy (Rašková, 2008, s. 27).

3 Současná sexuální výchova v České republice

Dnešní podoba sexuální výchovy je výsledkem již zmíněného historického vývoje, který prošel několika stádii od pohlavní výchovy přes pohlavní osvětu až do současnosti (Koliba, 2019, s. 14).

Současná doba je velmi sexualizovaná. S prezentací sexuality, jejími symboly i motivy se děti setkávají od útlého věku. Časopisy, televizní pořady a internetové stránky ukazují sexualitu bez její citové vazby. Je proto třeba, aby škola i rodiče pomohli dětem k lepší orientaci v různých signálech (Šilerová, 2003, s. 15).

Sexuální výchova v České republice je součástí vzdělávání, její obsah na jednotlivých školách se však zásadně liší. Stává se tedy, že některé školy na tuto oblast zcela rezignují, protože nechtějí „bojovat“ s názory konzervativních rodičů, a tak jsou dětem poskytnuty pouze informace o technice rozmnožování, o antikoncepci a pohlavně přenosných chorobách. Obecným problémem sexuální výchovy v českém prostředí je podle Bohumila Kartouse, experta na školství z organizace EDUin snažící se informovat o proměnách vzdělávací politiky, nepřipravenost a chybějící vzdělání mladých pedagogů na případné budoucí vyučování sexuální výchovy (Hamplová, 2018).

I přesto, že je Česká republika otevřenou a liberální zemí, neprošla sexuální výchova ve školách za posledních 15 let výraznou změnou. Obvyklá sexuální výchova probíhá tak, že jsou žáci osmých nebo devátých tříd během jedné hodiny poučeni o antikoncepci, menstruaci a pohlavně přenosných chorobách. Nejen, že je tak sexuální výchova omezena pouze na technickou a biologickou oblast sexu, problémem je také její negativní charakter, který rozebírá otázky, jak se nenakazit pohlavní chorobou a jak neotěhotnět. Zcela se zapomíná na oblasti intimity, potěšení, vnímání vlastního těla a učení se respektovat druhé. Žáci by se zároveň také měli naučit ozvat se, pokud se děje něco, co je jim nepříjemné (Nejedlová, 2019a).

Problémem současné výuky sexuální výchovy, je podle Michala Pitoňáka, výzkumného pracovníka Národního ústavu duševního zdraví, její heteronormativní pojetí tzn., že nepočítá s tím, že ve třídě mohou být dospívající jiní, než heterosexuální orientace. Nebere přitom v úvahu fakt, že počet

dospívajících, kteří se identifikují čistě jako heterosexuální, klesá (Hamplová, 2018). Osvětu v tématech sexuální přitažlivosti k jinému, než opačnému pohlaví, transgender a nebinaritu ve školách šíří projekt *Mezipatra na školách*, který objíždí jednotlivé školy, na nichž pořádá filmové projekce a následné diskuze. V současnosti si školy mohou vybrat ze dvou témat: *HIV/AIDS* nebo *sebepřijetí / přijímání jinakosti / homosexualita* a doplnit tak konkrétní vzdělávací oblasti vymezené v Rámcovém vzdělávacím programu (Mezipatra, 2021). Dále by sexuální výchova měla učit mladé lidi ovládat svou vůli, ale i věnovat pozornost jiným formám sexu než těm, ve kterých dochází k penetraci (Hamplová, 2018).

V současné době se snaha o komplexnější koncepci školní sexuální výchovy projevuje při pořádání tematických konferencí a seminářů: „...např. každoroční konference o sexuální výchově v Pardubicích, pravidelné konference sexuologů, psychoterapeutů s tematikou partnerských vztahů v Uherském Hradišti, pravidelné konference manželských a rodinných poradců a terapeutů v Sedmihorkách“ (Weiss, 2010, s. 695).

Problematikou zařazení sexuální výchovy ve školách se zabývají jednotliví psychologové, sexuologové a pedagogové, ale také i různé společnosti.

Podle Weisse (2010):

Společnost pro rodinu a sexuální výchovu, jež je členem mezinárodní sítě IPPF (Uzel, Dytrych, Dunovský, Zvěřina, Weiss, Šulová, Mitlöhner a další), Asociace manželských poradců (Šmolka, Kopřiva, Riegel, Strnad, Titl, Ryšánek a další), univerzitní pracoviště (většinou katedry psychologie nebo pedagogiky) – především PedF Uk v Praze (Marádová, FF UK v Praze (Šulová, Weiss), PedF Hradec Králové (Mitlöhner, Janiš). Některá z těchto pracovišť dokonce vytvořila speciální aprobaci pro své absolventy (např. PedF Plzeň). Začínají existovat též soukromé projekty – Kalokagathie (Kubrichtová), připravující odborně zájemce o tuto oblast a poskytující profesionální rektory, a dále i aktivity církevní, příkladně Diakonie (Baštecká), Ochrana nenarozeného života, Free Teens (s. 695).

3.1 Současné výzkumy sexuální výchovy z let 2020 a 2021

Mezi nejnovější průzkumy sexuální výchovy patří dotazníkové šetření, jež provedla Česká středoškolská unie (ČSU), nezávislý spolek žáků středních škol, na středních školách. Výzkum probíhal od června do října 2020 a zúčastnilo se ho 2283 respondentů z celé České republiky. Cílem výzkumu bylo zmapovat

vnímání sexuální výchovy u samotných studentů (ČSU, 2020). Výzkum se zabýval tématy:

- „zdroje informací o sexuálním a partnerském životě;
- jednotlivá témata sexuální výchovy ve škole
- témata sexuální výchovy, která by si žáci ve škole přáli
- atmosféra a průběh vyučování sexuální výchovy.“

Z výzkumu České středoškolské unie vzešlo, že 47% dotazovaných studentů se nikdy nesetkalo se sexuální výchovou na své škole. Většina žáků informace, které by měly být probírány v sexuální výchově, získala díky svým vrstevníkům nebo z pornografických webových stránek. Se zavedením sexuální výchovy na škole souhlasilo 75% respondentů. Výzkum také potvrdil, že středoškoláci, kteří sexuální výchovu na své škole mají, rozebírají témata sexuálně přenosných chorob a antikoncepce a přitom se zcela zapomíná na témata, jako jsou: genderové role, konsent, masturbaci či orgasmus (Tůmová, 2021). Česká středoškolská unie požaduje, aby sexuální výchova probíhala na všech školách a dívala se na lidskou sexualitu nejen z biologického ale také psychologického a sociálního hlediska (Mgš, 2021).

Na výše zmíněné dotazníkové šetření České středoškolské unie navazoval průzkum neziskové organizace *Konsent* v rámci projektu *Žádná tabu před tabulí*. Tato nezisková organizace se od roku 2016 věnuje prevenci sexuálního obtěžování a násilí. Výzkum byl prováděn za účelem získání informací o tom, jak jsou pedagogové základních a středních škol připraveni k výuce sexuální výchovy. Webový dotazníkový průzkum *Konsentu* probíhal od října 2020 do ledna 2021 a zúčastnilo se ho 161 vyučujících, přičemž 92 dotazovaných učitelů sexuální výchovu přímo učí (Konsent, 2021).

Sexuální násilí, sexuální orientace, problematika pornografie, chráněný sex, zdravé navazování vztahů a mýty o sexualitě jsou, jak vzešlo z dotazníku, důležitými tématy pro většinu učitelů. I přesto se některá z nich na škole nevyučují. Dotazník se také věnoval oblasti pocitů pedagogů při výuce sexuální výchovy. Pouze 5% dotazovaných uvedlo, že se během výuky sexuální výchovy cítí nepříjemně a 1/4 pocituje pocity nejistoty. Více než polovina učitelů by se ráda dozvěděla více o tématech sexuálního násilí a mýtech o sexu (Konsent, 2021).

Zmíněná nezisková organizace *Konsent* si proto dala za cíl vytvořit metodiku pro vyučující, jejíž obsah bude rozdělen do pěti lekcí a dostupný pro všechny pedagogy, ale i pedagogickou veřejnost, která má zájem o témata: respekt, genderové stereotypy a genderová identita, sexuální orientace, souhlas se sexem, mýty o sexu, sexuální obtěžování, pornografie. Každá lekce zároveň bude obsahovat interaktivní aktivity, které budou určeny pro žáky 8. a 9. tříd základních škol a pro 1. a 2. ročník škol středních (Nejedlová, 2021).

4 RVP ZV

Podle Národního pedagogického institutu ČR (2011):

Rámcový vzdělávací program (RVP) tvoří obecně závazný rámec pro tvorbu školních vzdělávacích programů škol všech oborů vzdělávání v předškolním, základním, základním uměleckém, jazykovém a středním vzdělávání. Do vzdělávání v České republice byly zavedeny zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

RVP určuje zejména cíle, délku, obsah, formy, a to podle odborného zaměření daného oboru vzdělávání. Dále také ukládá podmínky pro průběh a ukončení vzdělávání. V neposlední řadě stanovuje podmínky pro tvorbu školních vzdělávacích programů (NPI ČR, 2011).

RVP musí odpovídat nejnovějším poznatkům a podle získání nových informací jsou vzdělávací programy také patřičně upravovány (NPI ČR, 2011). Jedná se tedy o pedagogické dokumenty, které řídí, schvaluje a vydává MŠMT, jež pro každý obor vydává samostatný RVP (IS Infoabsolvent.cz, 2021).

Dalším důležitým dokumentem je ŠVP (školní vzdělávací program), který vydává ředitel školy nebo školské zařízení a je umístěn tak, aby byl všem dostupný. Tento program vychází z RVP a musí být v jeho souladu, může být uspořádán podle předmětu, nebo podle ucelených částí, jako jsou například tzv. moduly (NPI ČR, 2011). ŠVP i RVP ZV jsou otevřenými dokumenty, které jsou přístupné pedagogům, odborníkům, ale i široké veřejnosti jsou obměňovány podle potřeb společnosti (MŠMT, 2021, s. 6).

V roce 2021 došlo k vydání revidované verze, kterou zveřejnilo MŠMT, jejím cílem je modernizovat obsah vzdělávání z důvodu reakce na dynamiku a potřeby 21. století. Z tohoto důvodu hlavní změna nastala v oblasti „Informatika a rozvoj digitální gramotnosti“, kdy byla přidána např. kompetence digitální. Od 1. září 2021 mohou revidované RVP ZV využívat školy, nejpozději ale musí zahájit výuku 1. září 2023 pro první stupeň a pro stupeň druhý o rok později (NPI ČR, 2021).

4.1 RVP ZV v souvislosti se sexuální výchovou

Dle MŠMT (2010):

Sexuální výchova je v základních školách realizována zejména prostřednictvím vzdělávacích oblastí Člověk a jeho svět na 1. stupni ZŠ a Člověk a zdraví na 2. stupni ZŠ, tyto vzdělávací oblasti jsou dále tematicky propojeny se vzdělávacími oblastmi Člověk a společnost, Člověk a příroda, s průřezovými tématy Osobnostní a sociální výchova (s. 3).

Vzdělávací okruh „Člověk a zdraví“ obsahuje poznatky k pozitivnímu ovlivnění zdraví, tzn. stavu tělesné, sociální a tělesné pohody. Při učení této oblasti je důležité dávat důraz na praxi a aplikaci v ukázkových situacích, které žáky mohou potkat v životě. Tato oblast je tedy vymezena podle věku žáků v oborech „Výchova ke zdraví“ a „Tělesná výchova“ (MŠMT, 2021).

V RVP (MŠMT, 2021) je uvedeno:

Žáci si osvojují zásady zdravého životního stylu a jsou vedeni k jejich uplatňování ve svém životě i k osvojování účelného chování při ohrožení v každodenních rizikových situacích i při mimořádných událostech. Vzhledem k individuálnímu i sociálnímu rozměru zdraví obsahuje vzdělávací obor Výchova ke zdraví výchovu k mezilidským vztahům a je velmi úzce propojen s průřezovým tématem Osobnostní a sociální výchova. Žáci si rozšiřují a prohlubují poznatky o sobě i vztazích mezi lidmi, partnerských vztazích, manželství a rodině, škole a společenství vrstevníků (s. 97).

Cíle podle MŠMT (2021) v rámci oblasti „Člověk a zdraví“:

- poznávání zdraví jako důležité hodnoty v kontextu dalších životních hodnot;
- pochopení zdraví jako vyváženého stavu tělesné, duševní i sociální pohody a k vnímání radostných prožitků z činností podpořených pohybem, příjemným prostředím a atmosférou příznivých vztahů;
- poznávání člověka jako jedince závislého v jednotlivých etapách života na způsobu vlastního jednání a rozhodování, na úrovni mezilidských vztahů i na kvalitě prostředí;
- získávání základní orientace v názorech na to, co je zdravé a co může zdraví prospět, i na to, co zdraví ohrožuje a poškozuje;
- využívání osvojených preventivních postupů pro ovlivňování zdraví v denním režimu, k upevňování způsobů rozhodování a jednání v souladu

s aktivní podporou zdraví v každé životní situaci i k poznávání a využívání míst souvisejících s preventivní ochranou zdraví;

- propojování činností a jednání souvisejících se zdravím a zdravými mezilidskými vztahy se základními etickými a morálními postoji, s volným úsilím atd.;
- chápání zdatnosti, dobrého fyzického vzhledu i duševní pohody jako významného předpokladu výběru profesní dráhy, partnerů, společenských činností atd.;
- ochraně zdraví a životů při každodenních rizikových situacích i mimořádných událostech a k využívání osvojených postupů spojených s řešením jednotlivých mimořádných událostí;
- aktivnímu zapojování do činností podporujících zdraví a do propagace zdravotně prospěšných činností ve škole i v obci (s. 98).

Očekávané výstupy týkající se sexuality, dospívání a sexuální výchovy dle MŠMT (2021, s. 99): „Respektuje význam sexuality v souvislosti se zdravím, etikou, morálkou a pozitivními životními cíli; chápe význam zdrženlivosti v dospívání a odpovědného sexuálního chování. Respektuje změny v období dospívání, vhodně na ně reaguje; kultivovaně se chová k opačnému pohlaví.“

Žák si má osvojit učivo týkající se vztahů mezi partnery, kamarády, vztahů ve společném soužití. Učí se o tělesných a duševních změnách v průběhu života člověka, o změnách v dětství, v pubertě a dospívání. Dále má získat informace týkající se sexuálního dospívání a reprodukční zdraví, ale také i o intimní a duševní hygieně či např. významu pohybu pro zdraví nebo prevenci před přenosnými chorobami (MŠMT, 2021, s. 99–100).

Sexuálním zdravím se zabývají i doplňující vzdělávací obory, které nepatří mezi povinné části základního vzdělávání. Platí pro ně, že obsah vzdělávání pouze doplňují a rozšiřují. Patří sem například „Etická výchova“, kterou tvoří témata „Mezilidské vztahy a komunikace“, „Rodinný život“ a zmíněné „Sexuální zdraví“ (MŠMT, 2021, s. 119–121).

5 Sexuální výchova

5.1 Motivy vedoucí k realizaci sexuální výchovy ve škole

Důvodů, proč vyučovat sexuální výchovu na školách, je hned několik. Základní škola je nedílným determinantem, který má možnost ovlivnit a spolupodílet se na výchově dětí. Stává se také, že škola do jisté míry „vyplňuje mezery“ výchovy rodiny, ať už z důvodu dysfunkce rodiny, studu či nedostatečné informovanosti rodičů. Mezi základní determinující motivy vedoucí k zavádění sexuální výchovy do škol patří:

- „prosazování plánovaného rodičovství, antikoncepce, s čímž souvisí otázka potlačení nechtěného těhotenství a potratovosti;
- ochrana dětí před sexuálním násilím a zneužíváním;
- prevence sexuálně přenosných nemocí včetně HIV/AIDS;
- přispět k všestrannému rozvoji všech stránek lidské osobnosti“ (Täubner & Janiš, 1998, s. 22).

5.2 Způsoby realizace sexuální výchovy

Vyučování sexuální výchovy má odlišný charakter na různých školách. Sexuální výchova může být realizována jako samostatný předmět, nejčastěji však bývá využívána její multidisciplinární charakter a stává se tak součástí jiných předmětů, např. biologie, výchovy ke zdraví, občanské výchovy, sportovní výchovy apod. Zaměření předmětu proto odráží samotné aspekty sexuální výchovy. V humanitních vědách je pozornost věnována aspektům týkajících se morálky či sociálním kontaktům, oproti tomu biologie se soustředí především na zdravotní a tělesnou stránku dospívajícího. Dalším běžným způsobem vyučování bývá využívání služeb nevládních organizací nebo externistů, kteří se zabývají oblastmi sexuálního zdraví, psychologií apod. Zdravotnická organizace WHO doporučuje, aby sexuální výchova probíhala jako samostatný předmět (BZgA, 2017).

Mezi další výchovné instituce řadíme také rodinu či dětské zájmové organizace, ve kterých může také probíhat sexuální výchova. „Sexuální výchova je určena pro aktuální a budoucí život vychovávaných. K tomu jsou koncipovány cíle, formy, metody, prostředky a principy sexuální výchovy. Sexuální výchova má přesně vymezený obsah z hlediska věkových kategorií dětí a mládeže.“ (Täubner

& Janiš, 1998, s. 6). Stejně tak, jako za obsah ostatních předmětů, tak i za realizaci obsahu sexuální výchovy, nese zodpovědnost ředitel a jeho zástupce. Specifickým prvkem sexuální výchovy je možnost kontroly obsahu samotnými rodiči. Tato kontrola je umožněna díky principu spolupráce rodiny a školy, který je rozebrán níže (Täubner & Janiš, 1998, s. 28).

5.3 Principy sexuální výchovy

Každý pedagog aplikuje ve své výuce všeobecně známé pedagogické principy, jimiž zvyšuje efektivitu působení na žáka. Mezi takové principy patří například princip názorné ukázky, přiměřenost k věku, princip individuálního přístupu či posloupnosti. Sexuální výchova respektuje již zmíněné tradiční pedagogické principy, dále také principy mravní (úcta k osobnosti, uvědomělost a jiné). Vyžaduje také principy specifické, které vyplynuly ze společenských a historických zkušeností se sexuální výchovou. Principy sexuální výchovy jsou odrazem propojení výuky a výchovy. Dovednosti a chování žáka tak zrcadlí získané vědomosti a postoje získané během edukace. (Täubner, 1994, s. 10).

Do základních principů Täubner (1996, s. 10–13) i s Janišem (1998, s. 17–21) ve svých knihách do sexuální výchovy řadí:

- *Spolupráce rodiny a školy*
Rodiče musí být informováni o účasti svého dítěte na hodinách sexuální výchovy ve škole. Měli by souhlasit s jejím obsahem, metodami a cíli a zároveň se sami na ni podílet.
- *Princip začlenění sexuální výchovy do obecného projektu výchovy dítěte*
Sexuální výchova je součástí každodenního záměrného, ale i nezáměrného výchovného působení každého vychovatele (ve škole i v rodině). Neboť skrze výchovu na mladistvé působí postoje pedagoga, např. k prostituci, interrupcím, alkoholismu, ale i např. úcta k mateřství či jiné formy chování. Z tohoto důvodu by měl každý vychovatel mít obecné vzdělání v sexuální výchově.
- *Princip vědeckosti v sexuální výchově*
Všechny informace, které jsou vychovanému předány prostřednictvím pedagoga, musí být pravdivé, ověřitelné a přiměřené věku dítěte.

Vychovatel také ve výuce využívá pedagogické pomůcky a správné pojmy. Správnost pojmů je důležitá zvláště pro pojmenování pohlavních orgánů a sexuálního chování.

- *Princip důvěry*

Úkolem každého pedagoga je vzbuzení důvěry u vychovávaného, tak, aby se vychovávaný nemusel bát svěřit se, zeptat se. Důvěra v učitele patří mezi základní principy sexuální výchovy ve škole, zároveň jediné na principu důvěry je dítě ochotno přijímat postoje, informace i přes to, že se mohou mnohdy jevit jako neúčinné.

- *Princip koedukovanosti v sexuální výchově*

Společná školní výuka chlapců a děvčat učí vzájemnému respektování názorů i postojů a výcviku dovedností. Koedukace vede ke společenskosti a pedagogizaci, zároveň se vyhýbá principu tabuizování chování. Slouží také jako praktický výcvik budoucího partnerského chování.

- *Princip etičnosti v sexuální výchově*

Sexuální výchova se odvíjí ze společenských principů. Vede vychovávaného k etickému ideálu mezilidských vztahů a sexuálního chování. City a vztahy, zejména láska, přátelství, důvěra a odpovědnost jsou motivy, kterými je vedena sexuální výchova. Princip etičnosti ovlivňuje tvorbu mravních dovedností, postojů a hodnot.

- *Princip aktivity žáka, dítěte a spolupráce s ním*

V sexuální výchově si žák osvojuje poznatky kreativním procesem, kdy spolupracuje s pedagogem. Žák je tedy brán jako spoluvůrce, který se podílí na výchově sebe sama. Aktivizační metoda je významná při tvorbě postojů žáka k jednotlivým hodnotám, jevům a oblastem, např. postojem k alkoholu, mateřství.

- *Princip komplexnosti a harmonického rozvoje všech oblastí*

Vychovatel rozvíjí všechny sféry související se sexualitou najednou. To neznamena, že není možné rozvíjet např. pouze kognitivní oblast bez toho, aby nedocházelo k reflektování postojů či chování. Se zvyšujícím

věkem dítěte se jednotlivá témata spirálovitě rozvíjejí, rozšiřují a prohlubují.

- *Princip osobnosti sexuálního pedagoga*
Vychovatel má dostatečné vzdělání v běžných pedagogických požadavcích, také v ostatních disciplínách, které jsou nezbytné pro řízení sexuální výchovy (sexuologie, zdravotní věda, biologie, etika...). K získání důvěry dětí i rodičů jsou však důležité i jeho vlastnosti, chování či pedagogické dovednosti.
- *Princip přiměřenosti v sexuální výchově*
Přiměřenost je známým pedagogickým principem, jež má v sexuální výchově specifický akcent a kopíruje subjekt žáka. Zde se jedná o velmi náročný postup, který je chápán z několika hledisek: biologického, sociálního, psychického. Princip přiměřenosti a individuálního přístupu učitel realizuje v těchto rovinách:
 - a) Rovina metod a prostředků, které učitel volí při aplikaci obsahu.
 - b) Rovina obsahu z hlediska šíře a hloubky témat.
 - c) Rovina cílů sexuální výchovy, tedy cílů postupných a konečných.

5.4 Cíle sexuální výchovy

Sexuální výchova má své konkrétní cíle, které odráží individuální a věkové zvláštnosti jedince a zároveň také rozvoj společnosti z historického a ideového hlediska (Täubner & Janiš, 1998, s. 6).

Podle Täubnera a Janíše (1998):

Obecný ideální cíl sexuální výchovy je kvalitní a zdravý život v partnerství, manželství a rodičovství, přičemž je v něm obsažena harmonie sociální, etická, psychická, biologická. Dílčí cíle sexuální výchovy jsou dány věkovými kategoriemi dětí a mládeže podle výše uvedených základních rovin. Dílčí cíle mají charakter i cílů postupných a ve školní praxi se realizují ve smyslu pedagogických principů sexuální výchovy (s. 7).

Ueli Seiler-Hugova, německý pedagog, podrobil cíle sexuální výchovy detailnějšímu rozboru. Podle něj mezi dílčí cíle sexuální výchovy patří poskytování základních poučení v oblasti sexuality, ochrana mladistvých před

tabuizováním a mýty, popis různých forem sexuálního projevu a adekvátní využití podnětů, které směřují k sexuálnímu utváření osobnosti (Weiss, 2010, s. 696).

Hlavním cílem sexuální výchovy je podle již zmíněného Radima Uzla a Gabriela Bianchiho, zástupce ředitelky Ústavu výskumu socialnej komunikácie SAV, reprodukční zdraví. Bianchi ho dále rozděluje na primární reprodukční zdraví, kde je zahrnuta reprodukce, pohlavně přenosné choroby, sexuální násilí. Sexuální spokojenost, rozvoj sexuální identity a obecný rozvoj osobnosti jsou zařazovány do reprodukčního zdraví sekundárního (Šulová, 2011, s. 387).

Cíl sexuální výchovy ve škole je určen třemi základními rovinami, které se mezi sebou prolínají a navzájem doplňují. Täubner (1996, s. 5–7) i s Janišem (1998, s. 6–7) vymezují tyto roviny:

- *Rovina kognitivní a informativní*

Je postavena na předávání a kvalitě informací, které se má žák během sexuální výchovy naučit. Jde o specifickou oblast z toho důvodu, že některá témata se dospívajícího nemusí aktuálně týkat (např. informace o porodu), ale pokud jsou pedagogem podána srozumitelně, mohou být základem pro vytvoření názoru či postoje v budoucnu. Zároveň si díky nim žák vytvoří jakousi ochranu před nepedagogickými neověřenými informacemi. Pokud by tedy informace nebyly žákům poskytnuty včas, ztratily by svou aktuálnost.

- *Rovina postojová a emocionální*

Orientuje se na vytváření vlastních emocionálních postojů k jednotlivým vědomostem, chování a návykům ze sexuální výchovy. Předpokládá, že samotná naučená informace či dovednost neznamena automaticky správné používání, např. informace o drogové závislosti nezaručí, že se z dospívajícího nestane toxikoman. Za školní problém považuje nadměrné množství učení, kvůli kterému nezbyvá žákům čas na vytvoření vlastního postoje.

- *Rovina dovedností, návyků a chování*

V této rovině dochází ke spojení s reálnými dovednostmi a činnostmi a žák se díky tomu učí návyky, dovednosti a potřebné chování

Mezi hlavní cíle otevřené sexuální výchovy podle Jaroslava Zvěřiny (2003, s. 252) patří:

- 1) Předat dětem znalosti o anatomii, fyziologii, psychologii a etice sexuality v sociálních vztazích tak, aby jedinec pak mohl být ve své sexuální praxi veden racionálními motivy a aby byl ochráněn před škodlivým vlivem mýtů a předsudků.
- 2) Poskytnout předpoklady, aby každý jedinec mohl vytvořit sobě vlastní hodnotové schéma a zodpovědně usměřňovat vlastní život.
- 3) Vycházet je třeba z toho, že sexualita je nedílná součást lidského života. Že je tělesně spjata s vývojem lidstva, s tradicí a současností partnerských vztahů a společenské struktury.
- 4) Při sexuální výchově je třeba respektovat obrovskou složitost a pestrost různých stanovisek.

5.5 Podmínky sexuální výchovy

„Před zahájením sexuální výchovy musí učitel všechny zásadní podmínky akceptovat a k nim koncipovat svůj výchovně vzdělávací projekt“ (Täubner & Janiš, 1998, s. 8). Podmínky jsou determinanty v procesu a představují skutečnosti, za kterých se výuka realizuje. Podmínky sexuální výchovy můžeme rozdělit na vnitřní (endogenní) a vnější (exogenní). Mezi vnitřní podmínky patří biologické, psychické, zdravotní stav, vlastnosti získané či vrozené apod. Do vnějších podmínek zařazujeme sociální, materiální, historické, společenské apod. (Täubner, 1996, s. 10). Mezi další Täubnerovo rozdělení patří dělení (1996, s. 15–16) do několika okruhů:

- *Znalost úrovně vědomostí, postojů, dovedností a chování žáků z oblasti sexuální výchovy*
Zde se jedná o nutnou informovanost pedagoga a zároveň vysokou míru jeho akceptace vůči úrovni a individualitě svých žáků.
- *Znalost úrovně interpersonálních vztahů mezi žáky a schopnost vychovatele vytvářet pozitivní přátelské vztahy mezi žáky navzájem i mezi žáky a učitelem*
Zaručená funkčnost sexuální výchovy záleží na schopnosti pedagoga vybudovat si u dětí důvěru a také dovednosti vytvořit přijatelné sociálně psychologické prostředí.

- *Dobré materiální podmínky sexuální výchovy*
Jsou také důležitou součástí pro navození vhodné atmosféry, která pomůže vyvolat intimitu potřebnou pro diskuzi. Pomocníkem pro navození takové intimity je například vhodně zvolená místnost, její vybavenost a zařízení
- *Dostatečný časový prostor pro sexuální výchovu*
Je potřeba, aby učitel nebyl výrazně časově omezen. Nechoázelo by tak k pouhému vyučování a bylo by mu umožněno jednotlivé poznatky dávat do jednotlivých souvislostí.
- *Pozitivní vztah celého učitelského sboru k sexuální výchově*
Patří mezi vnější podmínky, které jsou nutné ke správnému vedení sexuální výchovy. Pedagogický přístup musí odpovídat vážnosti tohoto předmětu.

Doporučení Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy rozděluje podmínky na personální, organizační a podmínky spolupráce školy s rodinou. Do personálních podmínek sexuální výchovy zařazuje MŠMT osobnost pedagoga nebo školního metodika prevence, jeho odbornost, vlastnosti, znalosti, otevřenost apod. Ale také i ředitele školy, jeho přístup k potřebě realizace sexuální výchovy či možnosti instituce. Do organizačních podmínek patří formy výuky, metody, jedná-li se o výklad, projektovou výuku, diskuzi apod. Důležitou podmínkou pro správné vedení sexuální výchovy je spolupráce školy s rodinou. Škola by měla prohlubovat a rozšiřovat znalosti, které děti už znají z rodinné sexuální výchovy (MŠMT, 2010).

6 Aktivizační metody sexuální výchovy

Obecně platný pojem metoda znamená promyšlený a systematický způsob, jak dosáhnout určitého cíle. Veškerá záměrná činnost učitele a žáka představuje metodu vyučovací (Maňák, 2011). V sexuální výchově ve škole, stejně jako ve všech ostatních vyučovacích hodinách, dochází k realizaci didaktických i mravních metod. Specifickým aspektem sexuální výchovy je mimo jiné i užívání forem a metod zaměřujících se na oblast aktivity spolupráce vychovatele s žákem. Vhodným výběrem metod v sexuální výchově dosáhneme projekcí v budoucnu a vzájemného názorového a postojového respektu (Täubner, 1996, s. 17).

6.1 Jednotlivé metody

Täubner (1996, s. 16–25) s Janišem (1998, s. 42–45) do aktivizačních metod v sexuální výchově zařazují metody dialogické, problémové, inscenační a dále pak hry v sexuální výchově.

Metody dialogické

Jak již název napovídá, tato metoda je postavena na systému vzájemné interakce mezi vychovávaným a vychovatelem. Vychovatel, jakožto aktivní partner, se dotazuje, anebo naopak odpovídá, na kladené otázky. Smyslem dialogu je tvorba vědomosti a postojů žáka. „Podle typu interakce třídíme dialogické metody na:

- a) dialog v plénu nebo skupině; podnětem jsou otázky vychovatele;
- b) dialog na podnět simulovaného dialogu;
- c) dialog na základě písemných otázek žáků – dětí;
- d) dialog na základě referátu žáka.“

Do dialogických metod autoři dále řadí, kromě dialogu, také jiné aktivizační prvky (hlasování, řetězový dialog, alternativy řešení, dialog s míčem).

Metody problémové

Problémové metody patří do významných aktivizačních metod, které pomáhají vytvářet emocionální postoje žáka k danému tématu. Propracované jsou zejména v pedagogické teorii, kvůli své náročnosti z hlediska učitelské tvořivé nápadu

a přípravy, však nejsou v pedagogické praxi příliš realizovány. Pedagog za pomoci své tvořivosti vytváří problémové situace, kdy často dochází k simulování skutečnosti. Zároveň může ve své hodině využít videozáznamy, novinové zprávy, záznamy ze soudu apod. Základní složkou problémových metod je rozhodování a volba žáka mezi dvěma možnostmi, které si vybírá pomocí svých zkušeností a vědomostí. Celý proces rozhodování je realizován z hlediska určitých forem. A to individuálně, kde problém řeší jednotlivec písemnou či ústní formou, nebo chováním, kolektivně ve větší skupině, kde dochází k diskuzi mezi členy, nebo ve dvojicích.

Případová metoda je v sexuální výchově významnou metodou a dále se dělí na:

- a) Harwardskou – rozborovou studii (žáci řeší podrobně psanou situaci ze života, kde nemusí být problém jasně formulován a žáci sami jej objeví a řeší)
- b) Fiktivní studii (uměle vykonstruovaný zkrácený příběh se zřejmým problémem, např. "... před dívkou v parku vyskočí muž a rozhalí kabát, pod kterým je nahatý. Co má dívka udělat?).
- c) Řešení konfliktu (základem je popis konfliktu nebo jeho záznam a žák je postaven do role rozhodčího, např. soudní spor o dítě).
- d) Živá případová studie (případ popisuje osoba, které se to týká, a žáci jí pomáhají řešit).
- e) Postupné seznamování s případem (žáci nedostanou zpočátku všechny informace o případu a během řešení odhalují „detektivně“ další informace, které jim pomáhají pochopit a vyřešit problém) (s. 43–44).

Metody inscenační

Inscenační metody mají podobné principy jako metody problémové. Základním prvkem inscenační metody je problém nebo konflikt, který je vytvářen samotnými dětmi. Děti se tak dostávají do situací, ve kterých se rozhodují sami za sebe a za které si nesou odpovědnost. Díky inscenační metodě tak dochází k tvorbě rozhodovací dovednosti a dalších zručností, které se mohou stát návykem. Díky svému formativnímu vlivu se inscenační metody řadí do nejučinnějších metod sexuální výchovy.

Inscenační metody se dělí na metody:

- a) *strukturní*, kdy daní žáci mají svou předem danou roli a zároveň mohou tak zapojovat do hry i nepoučené žáky;

- b) v *nestrukturní metodě* žáci znají své role pouze z obecného pohledu, řešení vyplývá ze hry samotné, nebo je žáky objeveno;
- c) *demonstrativní inscenace* znamená, že hru předvedou najmutí herci a herečky, žáci jsou pouhými pozorovateli.

Hry v sexuální výchově

V rámci sexuální výchovy se mohou použít i netradiční prostředky např. hry. Problémem současné doby v českém školství je nedostatek prostoru, ve kterém by byla pedagogům umožněna jejich realizace. Hry mají jednak vliv na formování postojů, ale i dovedností, budoucích návyků a chování. Nezávazný program a organizace her umožňují pedagogovi, na rozdíl od jiných metod, schopnost okamžité reakce na jakoukoli změnu, která se stane během průběhu. Hry v sexuální výchově autoři (např. Seilert, U.) člení na: *Sexualita a řeč; Poučení o těle a sexu; Pohlavní role; O zevnějšku, smyslnosti a obrazech; O vztazích mezi lidmi atd.*

7 Témata a pojetí sexuální výchovy na základních a církevních školách

Nutnost pozitivního působení sexuální výchovy na dítě, je dána jejím silným vlivem, díky němuž se utváří celkový rozvoj osobnosti. Žák se má během sexuální výchovy vybavit adekvátními informacemi a dovednostmi, které budou úměrné jeho věku a v průběhu let je dále prohlubovat a doplňovat. Sexuální výchova, jak již bylo několikrát zmíněno, zároveň utváří postoje, návyky a chování pro budoucí život. Je proto nutné naučit děti a dospívající zodpovědnému chování a základním společenským pravidlům (Rašková, 2008, s. 36).

Obsah sexuální výchovy je ovlivněn několika vlivy. Jedním z vlivů je např. růst negativních jevů (zvyšující se počet interrupcí, rozvodů, pohlavních nemocí apod.). Na obsah sexuální výchovy také působí vlivy z ostatních zemí, tradice, kultura a ideologie daného státu, aktuální vědecké objevy, společenské normy apod. (Täubner & Janiš, 1998, s. 27).

7.1 Témata sexuální výchovy na 1. stupni základních škol

Děti na 1. stupni základní školy prochází přechodnou vývojovou etapou zvanou mladší školní věk (prepuberta). Jde o nejkolidnější období, kdy má dítě dostatečnou možnost soustředit se na svůj kognitivní vývoj a objevování světa. Z tohoto hlediska je důležité přizpůsobit témata sexuální výchovy tak, aby odpovídala dětskému zájmu (MUNI, 2014).

Podle Miluše Raškové (2008, s. 36–37) mezi základní témata na prvním stupni ZŠ patří:

- rodina, partnerské soužití, projevy citu a lásky, manželství, rodičovství, etické a právní normy;
- vztahy mezi lidmi, přátelství, kamarádství;
- kulturní slovník;
- rozdílnost pohlaví, rozdíly mezi mužem a ženou;
- vztahy k druhému pohlaví, zamilovanost, láska, úcta, ohleduplnost;
- sexuální chování mezi lidmi, mazlení, objímání, líbání;
- ochrana před sexuálním a jiným zneužíváním dětí;
- sexualita a násilí ve sdělovacích prostředcích;

- lidské tělo, jeho části, význam tělesné, a i duševní hygieny;
- puberta, změny v pubertě, tělesný vzhled, menstruace, poluce;
- základy lidské reprodukce;
- plánované rodičovství, početí, těhotenství, porod, novorozenec, kojení;
- rizika pohlavně přenosných chorob, včetně HIV/AIDS.

7.2 Témata sexuální výchovy na 2. stupni základních škol

Na 2. stupni ZŠ se očekává znalost témat obsahu sexuální výchovy z 1. stupně. Zde je cílem tyto témata více prohloubit a doplnit. Vladimír Täubner a Kamil Janiš (1998, s. 31–34) ve své publikaci *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově* rozdělují obsah sexuální výchovy na 2. ZŠ do 6 tematických okruhů, které jsou dále členěny podle různých témat.

Prvním z tematických okruhů je „Člověk“ do kterého autoři zařazují témata týkající se lidské anatomie a fyziologie, např. pohlavní zralost. Dalším tématem je rozmnožování, které zahrnuje například těhotenství a formy antikoncepce apod. V tomto okruhu jsou rozebrána i témata týkající se puberty, tělesného vzhledu, pohlavní příslušnosti či imunitního systému (Täubner & Janiš, s. 31–32).

„Vztahy mezi lidmi“ je druhý tematický okruh, se kterým se setkávají žáci na 2. stupni ZŠ. Jsou zde rozebrány vztahy a funkce rodiny, kamarádství a láska. S tím také souvisí první lásky a partnerství, ale i manželství a trvalé soužití a rodičovství (Täubner & Janiš, s. 32).

Třetím tematickým okruhem je „Osobní dovednosti“. Osobních dovedností zahrnují morální zásady, např. odpovědnost, pocity viny, životní cíle, rozhodování a komunikaci. Dále sem patří oblast pasivity a agresivity, schopnost kompromisu a hledání pomoci. Do hledání pomoci je zařazena pomoc lidí a institucí, problémy s alkoholem a drogami, ale i násilí na dětech, poradny apod. (Täubner & Janiš, s. 32–33).

„Sexuální chování“ je čtvrtým tematickým okruhem a zabývá se např. sexualitou v průběhu života jako takové, pohlavními změnami a rolemi, masturbací, ale i chováním partnerů, pohlavní zdrženlivostí, sexuální dysfunkcí a fantazií (Täubner & Janiš, s. 33).

Do pátého tematického okruhu autoři zařazují „Sexuální zdraví“. Jeho obsah se týká antikoncepce, péče o matku před porodem, umělého potratu, pohlavně přenosných nemocí, zneužitím dítěte či plodností (Täubner & Janiš, s. 33–34).

Posledním tematickým okruhem je „Sex a kultura“. Zahrnuje vzájemný vztah mezi sexualitou a společností, vykresluje rozdíly mezi pohlavními rolemi, zabývá se také sexuální trestnou činností. Zároveň se děti učí lásce klidem. Další témata jsou předsudky a diskriminace, výskyt sexuality v umění a sexualita ve sdělovacích prostředcích (Täubner & Janiš, s. 34).

7.3 Pojetí sexuální výchovy na církevních školách

O způsobu provedení a hloubce informací, které budou předány v rámci sexuální výchovy, si vedení jednotlivých škol rozhoduje samo. Nicméně povinností každé školy je se věnovat tématům sexuální výchovy v minimální míře, kterou určuje RVP. Přestože církevní školy si mohou zvolit mírnější a citlivější postup vyučování o sexu tak, aby vyhovoval náboženskému cítění žáků a jejich rodin, měly by přesto poskytnout informace stejně jako školy necírkevní. Obecně však platí, že se studenti církevních škol setkávají spíše s tématy věrnosti, partnerství, manželství a rodiny. *Acet* je organizací šířící svými přednáškami na téma sex, AIDS a vztahy, po školách křesťanskou osvětu (Kubálková, 2010).

Důležitým aspektem sexuální výchovy je podle kněze Józefa Augustyna propojení duchovní oblasti, citu a erotiky tak, aby nedocházelo pouze k výkladu vyčerpávající fyziologie, která bývá častým problémem výuky o sexu v liberálních kruzích. Z tohoto důvodu je zapotřebí chápat duchovnost jako něco, co je do lidské sexuality vepsáno. (Augustyn, 2005, s. 48–50).

8 Odlišnost standardního přístupu k sexuální výchově v různých zemích

O realizaci sexuální výchovy v rámci školního vzdělávání se zasloužily nové kurikulární dokumenty. Sexuální výchova se v jednotlivých zemích liší obsahem, věkem vzdělávaných žáků, ale i formou (Rašková, 2008, s. 29). Formy sexuální výchovy se odvíjí od obrazu společnosti v dané zemi. V liberálnějších státech beroucí sexuální edukaci jako součást základního vzdělávání probíhá povinná sexuální výchova v rámci osnov škol. V zemích, kde převažuje konzervativní přístup, je sexuální výchova i její témata tabu (Matoušková, 2016).

Problémem sexuální výchovy je kromě jiného i její pojetí. Ve světě pro tuto výchovnou disciplínu vznikají různé názvy, ačkoliv se svým obsahem téměř neliší (Uzel, 2006, s. 21). Obecně se dá říci, že školy věnují pozornost zejména tématům týkajících se lidského těla, výrazně méně pak řeší problémy týkající se sexuality, oblasti hodnot či sexuálního chování (School Education Gateway, 2019). V některých vyspělých oblastech světa stojí v popředí populační výchova kladoucí důraz na regulaci rozmnožování, tedy na používání antikoncepce a vyzdvihování morální zodpovědnosti za demografickou explozi (Uzel, 2006, s. 21).

Švédsko je jednou z nejpokrokovějších zemí v otázce sexuální výchovy. Po skončení druhé světové války došlo k plně ucelené koncepci, která v průběhu let prošla mnoha úpravami. V roce 1977 byl školní předmět přejmenován ze *sexuální výchovy* na předmět *výchova k sexuálnímu a lidským vztahům* (Täubner & Janiš, 1998, s. 24). Jde o širší pojetí, jehož obsahem je dodnes rodinná výchova, tedy otázky týkající se vztahů, ať už mezilidských či rodinných, ale zároveň se zabírá i připraveností na budoucí sexuální život, antikoncepčními metodami, prevencí před sexuálním zneužíváním apod. (Uzel, 2006, s. 21).

Sexuální výchova v Dánsku a Norsku je povinným předmětem v učebních plánech a bývá vyučována i v mateřských školách. Odborníci, kteří prosadili zařazení do plánů, jsou toho názoru, že se jedná o poslední možnost, kdy se s dětmi dá otevřeně hovořit o rozdílech mezi chlapci a děvčaty bez toho, aby děti pociťovaly stud (Täubner & Janiš, 1998, s. 25). Tento předmět je vyučován pedagogy, ale i externími pracovníky, zdravotními sestrami a lékaři. Při rozebírání některých témat bývají chlapci a dívky rozděleni (Weiss, 2010, s. 701).

Problémem sexuální výchovy v USA je systémové řešení, na kterém se jednotlivé vlády nemohou shodnout. Kvůli tomu dochází k rozlišení sexuální výchovy podle jejího zaměření. *Sex education* řeší sexuální problémy, oproti tomu *Sexuality education* se komplexněji zabývá pojetím sexuální výchovy (Weiss, 2010, s. 702). V některých zemích USA je prezentována sexuální abstinence, jako jediná možnost ochrany před otěhotněním a pohlavně přenosnými chorobami. Statistiky také ukázaly, že pouze 18 států USA souhlasí s tím, aby studentům byly podávány informace o antikoncepci (Hamplová, 2016). Sexuální osvěta je v USA tvořena například nadacemi a institucemi, které se zaměřují převážně na členy rizikových skupin. Dochází také k formování nového vědního oboru, tzv. *sexuální pedagogiky*, jehož obsahem je příprava budoucích učitelů, vychovatelů a speciálních pracovníků zaměřených na osvětovou výchovnou činnost proti pohlavním nemocem (Täubner & Janiš, 1998, s. 25).

Mezi další země, ve kterých je sexuální výchova součástí učebních plánů, je Francie. Zařazení předmětu do školních osnov středních škol proběhlo v roce 1977 a sexuální výchova se stala součástí biologie (Täubner & Janiš, 1998, s. 26). Aby se na základních školách mohl žák účastnit přednášek týkajících se těchto témat, je potřebný písemný souhlas rodičů, na středních školách už nikoli (Weiss, 2010, s. 701). Analyzují se témata týkající se antikoncepce, oplodnění a změny ve fyziologii. Sexuální osvětu vedle výuky, také tvoří doplňkové formy, např. preventivní programy, které jsou od roku 1987 zaměřeny především na prevenci proti pohlavně přenosným chorobám (Täubner & Janiš, 1998, s. 26).

Ve Velké Británii jsou od roku 1986 přednášky o sexualitě realizovány podle potřeb a uvážení jednotlivých ředitelů škol. Školy tak mají různou intenzitu sexuální výchovy, to v praxi znamená, že na jedné ze tří škol bude výuka o sexu probíhat pravidelně, další škola bude mít pouze nárazové projekty a třetí škola své přednášky nebude realizovat vůbec (Täubner & Janiš, 1998, s. 26). V roce 2020 se Ministerstvo školství rozhodlo pro povinné vzdělávání vztahové výuky na základních školách a zároveň pro zavedení povinného předmětu *Vztahy a sexuální výchova (Sex and Relationships Education)* pro středoškolské studenty. Na obou vzdělávacích stupních je také zaveden povinný předmět – *Výchova ke zdraví* (DFE, 2019).

Opačný přístup má například irská vláda, podle které má být sexuální výchova záležitostí rodiny. Právní předpisy však nejsou nastaveny tak, aby došlo ke striktnímu zákazu vyučování v tématech sexuální edukace (Weiss, 2010, s. 701).

Kulturní, politická a náboženská situace v Itálii komplikuje jakýkoliv pokus o zavedení sexuální výchovy do škol. Pokusy o zahrnutí sexuální výchovy probíhají již od roku 1991, kdy došlo k návrhu o zahrnutí sexuální edukace do již stávajícího vyučovacího předmětu biologie. Silným odpůrcem je však katolická církev a politické strany, které tuto možnost zcela zavrhnou (Täubner & Janiš, 1998, s. 26). Dopady absence sexuální výchovy se odráží zejména na věku, kdy mladí lidé mají první sex. Výzkumy v roce 2013 odhalily, že 19% dospívajících z dotázaných 1400 zažilo svůj první pohlavní styk před dosažením svých čtrnácti let, přičemž z toho 73% není komplexně vzděláno o pohlavních nemocích (Romano & Zitelli, 2016).

K zavedení Rámcové koncepce sexuální výchovy došlo v roce 1994 v Německu. Témata sexuální edukace jsou rozebírána v jednotlivých předmětech, ale i v mládežnických klubech. Výuka musí být v souladu s přáním rodičů, kteří mají zásadní vliv na obsah vyučování (Weiss, 2010, s. 701).

Polsko, jakožto jedna z nejvíce katolických zemí, čím dál více naráží na odpor církve, která se ostře vyhradila proti zavedení sexuální výchovy ve školách. Situace vygradovala v roce 2019, kdy v polském Sejmu, dolní komoře parlamentu, poslanci v prvním čtení schválili zákon, o jehož prosazení usilovala polská vládní strana *PiS* neboli *Právo a spravedlnost*, (Chentkiewicz, 2016) kvůli kterému by učitelům sexuální výchovy hrozilo 3 až 5 let odnětí svobody (Česká televize, 2019).

Z uvedených příkladů vyplývá, že zavedení sexuální výchovy do školních osnov má v různých zemích podobné rysy. Škola se orientuje na edukaci zejména mladších žáků a má tedy své odůvodněné postavení v systému sexuální výchovy (Täubner & Janiš, 1998, s. 26). Kultivování mezilidských vztahů, tolerance k sexuálním menšinám, prevence sexuálního zneužívání jsou tématy, která mají své opodstatnění a místo v zahraničních školních osnovách (Uzel, 2021).

9 Spor o sexuální výchovu - odpůrci a přívrženci

Sexuální výchova bývá, jak již bylo zmíněno, často posuzována z hlediska náboženského, etického či politického, proto se stává předmětem mnoha diskuzí (Uzel, 2006, s. 21).

Mezi hlavní argumenty odpůrců sexuální výchovy patří tvrzení o její neúčinnosti, zároveň ji také přisuzují zodpovědnost za dřívější zahajování pohlavního života či větší sexuální angažovanost mládeže. Studie však prokázaly, že v zemích s nejnižším počtem gravidit dospívajících dívek a s nejnižší potratovostí volně probíhá sexuální výchova na školách. Oproti tomu státy, mající negativní postoj k zavedení sexuální výchovy, patří do zemí velkého výskytu v počtu těhotenství dospívajících a potratovosti (Šilerová, 2003, s. 7). Dle Radima Uzla (2006, s. 1) má předčasná informovanost o tématech sexuální výchovy menší dopady na mladistvé než vědomosti, které získají v pozdějším věku.

Zastánci sexuální výchovy bývají označováni odpůrci za ochránce totalitních socialistických praktik a stát podporující její zavedení, jako subjekt předepisující obecně správnou výchovu dítěte. Oproti tomu opozice argumentuje tak, že stát vždy předepisuje, co je správná výchova dítěte za předpokladu, že je dítěti ubližováno, např. dítě zneužívané, týrané apod. (Jarkovská, 2010).

Právo na slušnou výchovu vyplývá především z práva na vzdělání a jak uvádí WHO, z práva na ochranu zdraví a přístup ke zdravotním informacím. Rodiče nemohou očekávat, že veškerý obsah poskytovaný jejich dětem ve škole bude v souladu s jejich světonázorem (což potvrdil i Ústavní soud a Evropský soud pro lidská práva). V případě sexuální výchovy by měla být upřednostněna práva dětí (RPO, 2019).

Cílem školního předmětu sexuální výchova je, podle Radima Ucháče, předsedy *Hnutí pro život*, naučit děti a mladistvé žít promiskuitní život bez zdravotních následků. Předmět popírá charakter lidské sexuality, tedy intimního spojení mezi dvěma lidmi. Vyzdvihuje sobectví a hédonismus a druhý člověk je brán pouze jako nástroj rozkoše. Intimní záležitosti jsou ve škole rozebírány do detailů a žáci své niterné pocity musí rozebírat s okolím (Anchell, 2010, s. 7).

Polská psycholožka a sexuoložka Aleksandra Żylkowska (2019) považuje mozek za nejdůležitější pohlavní orgán, z tohoto důvodu je důležité u teenageru procvičovat schopnost hovořit o sexu a sexualitě. Sexuoložka Hana Fifková je

toho názoru, že výhodou rozebírání intimních záležitostí ve školním prostředí, je schopnost pedagogických pracovníků moderovat diskuzi a vést nácviky dovedností. Upozorňuje, že v mnoho rodinách sexuální výchova doma vůbec neprobíhá, a tak jediným zdrojem informací zůstává právě škola (Týden.cz, 2011). Sexuální výchova ve škole by proto mohla být chápána jako zástupce nefunkčního chování rodičů vůči svým dětem. Pokud by však sexuální výchova probíhala pouze v domácím kruhu, docházelo by k předávání ustálených mezigeneračních modelů chování (Weiss, 2010, s. 691).

Stává se také, že rodiče nemají dostatečný odhad na informace. Je proto třeba si uvědomit i to, že dítě je vnímavé ke všemu, co je pro něj neznámé či zakázané. Rodiče mající zábrany diskutovat s dětmi o tématech sexuální výchovy proto musí počítat s tím, že se mu dostane poučení od starších kamarádů, které může být neúměrné věku či vyvolávat mnohé otázky (Pondělíčková-Mašlová, 1976, s. 15). Sexuální výchova v instituci se těmito problémům vyhýbá díky své aktuálnosti vědeckých poznatků a své odborné úrovni (Weiss, 2010, s. 691). Je třeba si také uvědomit, že existuje více než třetina dysfunkčních a neúplných rodin, myslet si proto, že rodina může obsáhnout vše, co je součástí sexuální výchovy, je naivní. Sexuální výchova ve škole je proto v tomto směru nezastupitelná (Uzel, 2006, s. 22).

Odpůrci jsou toho názoru, že sexuální výchova vnucuje mladistvým dívkám antikoncepci a případné početí dítěte odsuzuje jako chybu. Také podsouvá možnost interrupce, nehledě na následky, které mohou ovlivnit jejich celý život (Anchell, 2010, s. 8). Problémem školní sexuální výchovy dle Anchella (2010, s. 37) je také: „...svědomí, které rodiče vstúpili do dětských myslí, jsou ničena školní sexuální výchovou. Pod vedením učitelů sexuální výchovy se mládež učí tvořit vlastní hodnoty, což ve skutečnosti znamená, že nemá hodnoty žádné.“

Lidská sexualita je splynutím citové a fyzické stránky člověka. Škola ve svých učebních plánech však není schopna zahrnout oba tyto rysy sexuality, neboť jediná stránka, kterou lze vyučovat, je fyzická. Pokud by byl samotný pohlavní styk omezen pouze na fyzický zážitek, docházelo by k citové frustraci a depresím (Anchell, 2010, s. 15; 37).

Nejvyhraněnější názor proti zavedení sexuální edukace do školních osnov má církev. Podle ní je svědomí, které bylo dětem vstúpeno rodiči ničeno výchovou ve škole. Zároveň věřící jsou toho názoru, že mládež toho o antikoncepci,

homosexualitě a pohlavních nemocech ví mnoho. Pokud by tedy došlo k zavedení tohoto předmětu, mohlo by se stát, že by dospívající mohli být traumatizováni negativy, jež jsou spjaty s intimním názorem (Anchell, 2010, s. 8).

Již zmíněná Hana Fifková je toho názoru, že menšinové postoje církve či věřících lidí by neměly zasahovat do RVP v zemi, kde převažuje výchova nekatolických dětí (Týden.cz, 2011). Ukázalo se také, že mladí lidé, jejich bezpečnost a zranitelnost je ohrožena z hlediska nedostatku informací o sexu a lidské sexualitě. Edukace založená na základech rovnosti pohlaví a vzájemného respektu mezi partnery by mohla zamezit genderové stereotypy, homofobii apod. (EP, 2019). Problém vyučování sexuální výchovy podle Radima Uzla tkví v nedostatečné spolupráci mezi školou a rodinou, kdy by se obě tyto složky měly doplňovat a obohacovat (Uzel, 2006, s. 21).

9.1 Vliv odpůrců na realizaci sexuální výchovy v ČR

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy se v roce 1995 rozhodlo zavést sexuální výchovu ve školách. Měla být vyučována od první třídy a poskytovat informace přiměřené dětskému věku. Proti jejímu zavedení však vystoupilo několik ultrakonzervativních názorů ve formách *Výboru na obranu rodičovských práv*, *Hnutí pro život* apod. Kvůli těmto odpůrcům ministerstvo školství od plánu zavedení sexuální výchovy ustoupilo (Nejedlová, 2019b).

Během let 2000 – 2005 byla sepsána Ladislav Lenczem a kol., metodická příručka *Etická výchovy, metodický materiál 1–3*. Tato příručka byla vytvořena jako doplňkový metodický text ke knize *Etická výchova* R. Roche-Olivara z roku 1992 (NPI ČR, 2015). Sexuálním zdravím se zabíral převážně třetí metodický materiál *Etické výchovy*. V roce 2010 bylo MŠMT nuceno se zabývat stížnostmi, které vyvolala právě tato metodická příručka. Proti výuce dobrovolného předmětu *Etická výchova* podle této příručky, se postavilo univerzitní peer *Spolek Charlie*, které publikaci označilo za homofobní, nábožensky zaměřenou a konzervativní. Metodický text hodnotil homosexuálního člověka za psychicky labilního, negativně hodnotil masturbaci či pohlavní styk u neplnoletých, apod. Kvůli kontroverzním pasážím tak Ministerstvo školství stáhlo veškeré metodické materiály, které z této příručky vycházely (ČTK, 2010a).

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy, v jehož čele stála paní ministryně Miroslava Kopicová, vydalo 2. dubna 2010 *Doporučení k realizaci sexuální výchovy na základních školách*. Mezi základní priority vzdělávání ve školách patří zdraví, jeho ochrana a podpora, do které neodmyslitelně spadá také sexuální výchova. Z tohoto důvodu bylo vytvořeno doporučení, které mělo sloužit jako podpůrný a doplňující materiál pro školy a pro učitele sexuální výchovy. Tento materiál se tak stal prvním, který usiloval o komplexní realizaci sexuální výchovy na základních školách (MŠMT, 2010).

Současně s *Doporučením k realizaci sexuální výchovy na základních školách* vydalo MŠMT příručku *Sexuální výchova - vybraná témata*, která měla sloužit pedagogům vyučujícím sexuální výchovu a dosáhnout tak jejího sjednocení na školách (ČTK, 2010b). Na vytváření příručky pro pedagogy *Sexuální výchova - vybraná témata* se podíleli sexuologové, pedagogové a psychologové (MUDr. Hanka Fifková, Mgr. Lucie Jarkovská, PaedDr. Lenka Kubrichtová, PaedDr. Pavel Petrnoušek a další.) Obsahem příručky byly jednotlivé příspěvky autorů, které se věnovaly aktuálním tématům souvisejícím se sexuální výchovou, ale také i rozčlenění učiva tak, aby bylo přiměřené věku žáka (Fifková et al., 2009).

Příručka se zabývala sexuálně přenosnými nemocemi, deviacemi, dysfunkcemi, ale i sexuální výchovou ve vztahu s médií nebo k legislativě (Ipo, 2010). Ministryně Kopicová byla toho názoru, že je potřeba vyučovat sexuální výchovu na základních školách tak, aby byla schopna žákům podat nezbytné informace a zároveň pomáhat utvářet i jejich morální postoje (ČTK, 2010b). Tato metodická příručka, *Sexuální výchova - Vybraná témata*, vyvolala velmi vášnivou diskuzi mezi učiteli, církví, rodiči a politiky. Zastánci tradičních hodnot byli toho názoru, že téma sex má být rozebíráno v rodinném kruhu. Opačný názor měli sexuologové, podle kterých se toto téma v rodinách rozebírá velmi zřídka (Perknerová, 2011).

Čeští biskupové příručku označili za nepřijatelnou a mravně ohrožující z toho důvodu, že převážně vyzdvihovala sexuální potřeby jednotlivce a naopak nezdůrazňovala sexualitu, jež je o vztahu mezi dvěma lidmi. Církvi zároveň vadily některé pasáže, které počítaly se zkušenostmi dětí s pornografickými materiály (ČTK, 2010b). Dále věřící odsuzovali příručku za chybějící pasáže týkající se péče o dítě, o výchově ke zdrženlivosti a hodnotě panenství a panictví. Publikace podle nich byla zcela zbavena kontextu manželství a rodičovství

a pohlavní odchylky označovala jako varianty sexuálního chování (Křesťanské sbory, 2021).

Mezi další odpůrce této příručky patřili také rodiče, kteří považovali její obsah za kontroverzní. Obrovskou míru nesouhlasu vyvolaly převážně hry obsažené v příručce, které podle rodičů narušují intimní prostor dětí (Suchá, 2010). Největší vlna kritiky se snesla na hru s názvem *Kompot*, která měla za cíl vytvořit pozitivní atmosféru ve třídě. Tato hra spočívala v tom, že žáci si mezi sebou měnili místa na sezení a vyslovovali výroky, které se vztahují k tématům dospívání. Např. vymění si místa všichni, kteří se někdy zamilovali. Vymění si místa ti, kteří se někdy líbali/onanovali. Vymění si místa ta děvčata, která již měla menstruaci. Po skončení hry následovala diskuze a žáci debatovali o tom, co se navzájem o sobě dozvěděli (Král, 2011).

Kvůli boji proti sexuální výchově ve škole byla iniciována petice, za jejíž vznikem stál *Výbor na obranu rodičovských práv (VOPR)*. Jana Jochová-Trlicová, aktivistka a předsedkyně *Aliance pro rodinu*, byla toho názoru, že existence sexuální výchovy na školách narušuje dětskou morálku. Podle ní sexuální výchova přitahuje zvláštní typy lidí, například pedofily, a proto odmítá, aby děti byly zneužívány přímo sexuální výchovou ve školách (Stream, 2013).

Proti samotnému zavedení sexuální výchovy ve školách byla uspořádána demonstrace, kterou pořádal spolek *Akce D.O.S.T.* Tato akce se konala 1. září 2010 na Malostranském náměstí a zúčastnilo se jí přes 150 lidí. Na této akci vystoupili i politici, např. někdejší poslankyně ODS Eva Dundáčková. Petice proti příručce *Sexuální výchova - Vybraná témata*, která byla vytvořena již zmíněným VOPR nakonec podepsalo přes 7 tisíc rodičů (ČTK, 2010c).

Po značné vlně pobouření společnosti se proto tehdejší ministr školství, Josef Dobeš, se rozhodl příručku *Sexuální výchova - vybraná témata* odstranit z webu ministerstva školství (Karafiátová, Sedláčková & Vojtěchová, 2010).

10 Preventivní programy

Prevence je souborem opatření, jejichž cílem je zamezit či redukovat míru výskytu nežádoucího chování a sociálně patologických jevů (ČOS ČLS JEP, 2021). Prevenci jako takovou lze dělit na: primární, sekundární a terciární. Cílem primární prevence je předejít problémům spojených s rizikovým chováním u osob, u kterých se ještě rizikové chování nevyskytlo. Podstatou sekundární prevence je předcházet vzniku, rozvoji a přetrvávání sociálních patologií u osob, které jsou rizikovým chováním ohroženi. U terciární prevence se jedná o předcházení recidivy nebo vážnému poškození zdraví, o snižování dopadů na člověka a jeho okolí (Klinika adiktologie, 2019).

Prevence sociálně patologických jevů se primárně zabývá vedením dětí a mládeže ke zdravému životnímu stylu, dále rozvádí, formuje a podněcuje jejich osobnost, v neposlední řadě vede ku pevnění pozitivního sociálního chování (MŠMT, 2001).

Preventivní program (PP) je základní strategie prevence sociálně patologických jevů školy. MPP je vypracován vždy na příslušný školní rok (krátkodobé cíle primární prevence). MPP je součástí výchovně vzdělávacího programu školy. Odráží specifikace školy, vždy vychází z aktuální situace ve škole a reflektuje evaluaci průběhu předchozího období (školního roku). MPP vypracovává školní metodik prevence v úzké spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky za podpory vedení školy (Ančinová & Novotná, 2020)

10.1 Typy preventivních programů

Postoje a přístupy společnosti se promítají i do školních programů a dají se rozdělit podle typu zaměření. Prvním typem je program zaměřující se převážně na sexuální abstinenci před manželstvím (BZgA, 2017). Celková sexuální abstinence je životní volbou a stylem a jednou z forem péče o sebe sama (Foucault, 2003, s. 304). Marcela Rozehnalová, výkonná ředitelka *Centra etické výchovy a prevence sociálně patologických jevů*, tento konzervativní přístup k prevenci označuje jako „směřovaný“, kdy sexuální zdrženlivost je brána jako přípravu na manželskou věrnost. Tento typ je prosazován v posledních dekádách hlavně v Americe, kdy se z dříve tolik konzervativní země vyvinula společnost natolik volná ve vztahu k sexu, že negativním dopadem bylo rozšíření pohlavních nemocí. Proto se americké země navrátily zpět k tradičním

hodnotám, jakožto k ochraně před uvolněnou sexuální morálkou společnosti (Rozeňalová, 2005, s. 24; 25).

Sexuální zdrženlivost je obsahem také druhého typu, ten se však věnuje i dalším zásadám a praktikám bezpečného sexu, např. antikoncepci apod. Třetí a zároveň poslední typ, který převládá převážně v zemích západní Evropy, zahrnuje prvky druhého s tím, že zajišťuje širší rozhled pro budoucí osobní a sexuální vývoj jedince. Rozdíl mezi dvěma posledními programy proto závisí na jejich definici (BZgA, 2017).

10.2 Preventivní programy v ČR soustředící se na téma sexuální výchovy

V České republice existuje několik organizací zabývajících se prevencí sexuální výchovy na 2. stupni ZŠ, např. *Zdravé dospívání*, *Peer program SPRSV*, *Hrou proti Aids*, *Mluvte o sexu*, apod.

Zdravé dospívání je preventivním programem, který se od roku 2006 věnuje přednáškové činnosti na školách a je pod ochranou neziskové organizace *Hnutí za aktivní mateřství*. Jedná se o tematický soubor interaktivních seminářů, které se zaměřují na žáky základních a středních škol. „Citlivě pokrývá témata, jako je menstruace, intimita, sexualita, vztahy, partnerství, antikoncepce, rodičovství, těhotenství a porod“ (Hnutí za aktivní mateřství, 2021).

Jednotlivé seminářové cykly jsou přizpůsobeny potřebám každého školního ročníku. Preventivní program je sestaven tak, aby odpovídal zájmům doporučení WHO a kurikulárním dokumentům MŠMT (*Zdravé dospívání*, 2021a). Prvním preventivním seminářem je *Od dívky k ženě / od chlapce k muži aneb dospívání a s ním spojené změny*, který je vhodný pro žáky od 7 do 15 let. Žáci jsou zde rozděleni na dívky a chlapce a seminář vedou 2 lektori, žena a muž (*Zdravé dospívání*, 2021b). *Intimita v dospívání aneb Vztahy a intimita* je dalším seminářem, který vede preventivní program *Zdravé dospívání*. Tento seminář je vhodný pro žáky od 13 let, stejně jako v předchozím jsou žáci rozděleni na 2 skupiny, které vedou 2 lektori. Tento seminář se věnuje lásce a prvnímu sexu, intimitě, sexuální orientaci, genderu a pohlavní identitě a rizikům souvisejícím se sledováním pornografie (*Zdravé dospívání*, 2021c). Třetí seminář *Plodnost jako dar* vede 1 lektor/ka a je určen pro osmou a devátou třídu, kde se žáci společně dozvídají důležité informace týkající se lidské plodnosti, spolehlivosti a metod

antikoncepce a prevence nechtěného početí (Zdravé dospívání, 2021d). *Jak se rodí rodiče aneb těhotenství, porod a rodičovství* je dalším seminářem vhodný pro žáky 8. a 9. tříd, kde jsou žákům předávány informace o těhotenství, přípravě a samotném porodu a o významu kojení apod. Tento seminář také vede 1 lektor/ka a třída zůstává pospolu (Zdravé dospívání, 2021e).

Peer program SPRSV (Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu) je další organizací, která se věnuje prevenci. *Peer program SPRSV* je založen na přijímání a následném vzdělání především studentů středních škol tak, aby byli schopni vést samostatné semináře pro žáky základních škol a pro své vrstevníky. Výraz „peer výchova“ vznikl z anglického výrazu „peer-to-peer“, který vyjadřuje formu vzdělávání, kde studenti vedou besedu pro podobně či stejně staré žáky jako jsou oni sami. Člověk ucházející se o post vrstevnického vzdělavatele (peer aktivisty) musí sám projít více úrovněmi semináři (SPRSV, 2017).

„Semináře pro vrstevnické vzdělavatele (peer aktivisty) mají více úrovní – po první, základní (Tři dny s netopeery, dříve Tři dny s červenou stužkou), která je pro začátečníky a je především o problematice HIV/AIDS, následují další setkání (Majáky), která jsou určena pro všechny pokročilé a jsou vnitřně diferencována na různá témata - především na téma antikoncepce, partnerské vztahy, základy pedagogiky a psychologie pro budoucí rodiče a další“ (SPRSV, 2017).

Jedním z dalších projektů zabývajících se sexuální tematikou je *Hrou proti AIDS*. Jedná se o program zaměřující se na prevenci sexuálně přenosných chorob, který se snaží formou interaktivní hry poučit žáky ZŠ a SŠ o možnostech přenosu viru HIV a o ostatních pohlavně přenosných infekcích a zároveň předat důležité informace o pohlavním styku tak, aby nedošlo k nechtěnému těhotenství. Hlavním organizátorem tohoto preventivního programu je *Krajská hygienická stanice Karlovarského kraje*, která spolupracuje se *Státním zdravotnickým ústavem Praha* a s organizací *Kotec* (KHS KV, 2018). Program probíhá tak, že žáci ve skupinách překonávají překážky na 5 stanovištích, na kterých stojí 2 moderátoři, kteří hodnotí znalosti a aktivitu jednotlivých skupin.

Projekt se skládá z 5 stanovišť (KHS KV, 2018):

1. *Cesty přenosu viru HIV* – účelem stanoviště je ověřit a prohloubit znalosti účastníků o jednotlivých způsobech přenosu infekce virem HIV.
2. *Zábrana nechtěného těhotenství, pohlavně přenosných infekcí a HIV* – účelem stanoviště je podat přehled o různých antikoncepčních metodách a jejich

účinnosti při zabránění početí a prevenci pohlavně přenosných infekcí vč. HIV. Záměrem je zejména upozornit na přetrvávající falešnou představu o tom, že bezbariérová antikoncepce poskytuje rovněž ochranu před pohlavně přenosnými infekcemi vč. HIV.

3. *Láska, sexualita a ochrana před HIV* (kostka štěstí) – účelem stanoviště je pomoci formovat osobní postoje k partnerskému vztahu, sexualitě a ochraně před HIV.
4. *Sexualita řečí těla* (pantomima) – účelem stanoviště je vyjádření pocitů a situací vztahujících se k lásce, partnerství a sexualitě pomocí „řečí těla“ za použití nonverbální komunikace. Stanoviště zároveň slouží k uvolnění atmosféry mezi posluchači.
5. *Život s HIV/AIDS* – účelem stanoviště je navodit v účastnících pocit tolerance a pochopení osob infikovaných virem HIV, příp. odstranit některé předsudky a mylné názory na HIV/AIDS.

Mluvte o sexu je projektem, za jehož vznikem stojí autorka projektu *Mluvte s dětmi*, vystudovaná metodička prevence Eva Nováková, která předává informace získané z praxe o tématech sexuální výchovy dětem, pedagogům a rodičům (*Mluvte o sexu*, 2013a).

Pro žáky 2. stupně jsou určeny 2 programy. První program je určen pro žáky 6. a 7. tříd, ve kterém jsou dětem poskytnuty informace o lidském těle, jeho změnách v pubertě, o funkci pohlavních orgánů, o lásce, sexuální orientaci apod. Druhý program vhodný pro 8. a 9. třídu informuje o podobných tématech podrobněji a přidává k tomu například mýty o sexu či vztah sexuality a médií (*Mluvte o sexu*, 2013b).

Vzdělávací institucí akreditovanou MŠMT je *CEVAP* (Centrum etické výchovy a prevence sociálně patologických jevů). Cílem preventivních programů této instituce je napomáhat dospívající znát svou hodnotu, ale i hodnotu lásky a sexuality, vážit si sebe sama svého zdraví. Další podstatou programů je připravit žáky na harmonický život v manželství. V jednotlivých seminářích se využívají obrazové interaktivní prezentace, nejnovější výsledky výzkumů a zkušenosti odborníků (*CEVAP*, 2011).

Jedním z preventivních programů této instituce je například *Prevence HIV/AIDS, pohlavních chorob a těhotenství dospívajících*, vhodný pro žáky od 7. třídy. Tento program vede mladé lidi k tomu, aby pochopili sebe sama, hodnotu lásky a sexu. Program též zdůrazňuje důležitost sexuální abstinence během dospívání. Učí teenagery odmítat nebezpečné chování, které může ohrozit

jejich zdraví a budoucnost. Program vede dospívající k uvědomění si hodnoty sebe sama, svého života, lásky, sexuality, manželství a rodičovství. Zdůrazňuje význam sexuální zdrženlivosti v období dospívání. Jak pro zdraví jednotlivce, tak jako vhodné přípravy na věrnost v manželství (CEVAP, 2013).

Na *Prevenci HIV/AIDS* volně navazuje program *Moudrost v lásce aneb jak se stát pánem dobrých vztahů*, ve kterém se žáci 9. tříd učí využívat svých předností, předcházet a řešit konflikty, apod. Dalším programem určeným pro žáky 2. stupně je program *Hodnota moje a druhých, hodnota mé lásky a sexuality*. Tato prevence se věnuje rizikovému chování dospívajících, ať už z hlediska zneužívání návykových látek nebo rizikovému sexuálnímu chování (CEVAP, 2011).

11 Didaktické pomůcky v rámci výuky sexuální výchovy

Stejně tak, jako se ve většině jiných školních předmětů, tak se i v sexuální výchově se uplatňují didaktické pomůcky. Didaktické pomůcky jsou předměty využívané ve vyučování, které slouží k napodobování reality a díky kterým se učivo stává zajímavější. Pomáhají žákům k lepšímu porozumění a zevšeobecnění dané látky, zvyšují žákovu zvědavost a zefektivňují výuku (Habrová, 2015).

Dle Täubnera a Janiše (1999, s. 69 – 71) lze pomůcky členit na trojrozměrné, dvojrozměrné a dále pak na didaktickou techniku. Mezi názorné pomůcky trojrozměrné lze zařadit např. antikoncepční prostředky – nitroděložní tělíška, kondomy, antikoncepci, pesar nebo model penisu. Oproti tomu pomůcky dvojrozměrné lze rozdělit dále na statické a dynamické neboli pohyblivé. Jako statické chápeme informace prezentované zpravidla formou obrazového nástinu. Jedná se o např. učitelem znázorněný průběh menstruačního cyklu u žen. Dynamické pomůcky umožňují větší rozsah interaktivního přístupu v tom smyslu, že je zde možnost rozvedení diskuze o daném tématu. V tomto případě můžeme mluvit např. o videoprojekci nebo o filmovém promítání. V neposlední řadě je zde i dynamická technika, kterou rozumíme různé přístroje a technické zařízení, které umožňují lepší zprostředkování smyslového zážitku pro samotného žáka. Tuto techniku lze dále rozdělit na vizuální neboli zrakovou (např. interaktivní tabule), auditivní neboli sluchovou (např. čtení, CD) a audiovizuální (např. DVD, video nebo jiné kinematografické zpracování).

11.1 Funkce didaktických pomůcek

Vaněček (2008) dělí jednotlivé funkce těchto pomůcek na funkci *informační* mající za úkol předávat informace způsobem verbálním, na funkci *transformační* podávající rychleji změnu poznatků, na funkci *aktivizační* aktivující žáky k zapojení do výuky, na funkci *regulační* zahrnující regulaci a autoregulaci vztahu žáka a učitele, na funkci *motivační*, na funkci *aplikační* pojímající uplatnění v praxi, na funkci *demonstrační* zahrnující využití pomůcek v rámci výuky, na funkci *repetiční* napomáhající k lepšímu zapamatování daného probraného učiva během výuky a nakonec na funkci *examinační* sloužící pro kontrolu naučené látky.

II. Praktická část

V teoretické části byla nastíněna problematika sexuální výchovy a podrobně vysvětlen samotný pojem. Dále byla vymezena historie a její současné pojetí v rámci České republiky. V práci byly rovněž zahrnuty motivy, způsoby, principy, cíle, podmínky a zároveň i aktivizační motivy sexuální výchovy. Práce také rozebírá jednotlivá témata na 1. a 2. stupni a pojetí na církevních školách. Důležitou kapitolou je znázornění odlišného pojetí sexuální výchovy v jednotlivých zemích a zároveň i spory o její realizaci. V neposlední řadě jsou zde rozebrány preventivní programy a didaktické pomůcky. V praktické části budou vypracovány přístupy učitelů na druhém stupni, kteří sexuální výchovu během svého předmětu vyučují. Budou zkoumány rozdíly či podobnost ve výuce prostřednictvím rozhovorů. Výsledky budou následně srovnány se školními plány školy daného předmětu.

12 Výzkumné šetření

12.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumu je stanovit přístupy k sexuální výchově dvou pedagožek na 2. stupni základní školy. Hlavním posláním této práce je zjistit, zda má sexuální výchova dostatečný prostor k realizaci v porovnání s ostatními předměty.

12.2 Výzkumný problém

Dle Gavory (2010, s. 56) byl zvolen výzkumný problém deskriptivního charakteru mající za úkol zjistit a popsat situaci, stav nebo výskyt určitého jevu. Hlavním výzkumným problémem byl stanoven způsob realizace sexuální výchovy na 2. stupni základní školy.

12.3 Výzkumné otázky

Na základě předem stanoveného hlavního výzkumného cíle byla formulována hlavní výzkumná otázka a následně její dílčí výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem učitel na druhém stupni základní školy přistupuje k výuce témat sexuální výchovy?

Otázky v rozhovoru stanovené na základě hlavní výzkumné otázky a pokládané respondentkám:

- Co si představíte, když se řekne sexuální výchova?
- Jaký máte celkově názor na výuku sexuální výchovy ve škole?
- Měla by být podle Vás sexuální výchova na škole povinná? A v jakém ročníku?
- Jakou formou by podle Vás měla být realizována sexuální výchova na škole?
- Jakými tématy sexuální výchovy se v rámci svého předmětu zabýváte?
- Používáte v rámci svého předmětu také didaktické pomůcky sloužící pro názornou ukázkou?
- Znáte nějaké neziskové organizace, které se zabývají sexuální výchovou? (České i zahraniční).
- Probíhají na Vaší škole preventivní programy se zaměřením na sexuální výchovu?
- Setkala jste se během svého studia s výukou sexuální výchovy?
- Jaký máte názor na dělení dívek a chlapců na jednotlivá témata sexuální výchovy?
- Myslíte si, že sexuální výchova by měla být nadále realizována v rámci jiného předmětu nebo by měla být samostatným předmětem a proč?
- Výzkumné šetření probíhající v roce 2020 Českou středoškolskou unií odhalilo, že ve škole se děti převážně učí o sexuálně přenosných chorobách a antikoncepci. Čím je to podle Vás způsobeno?
- V současné době se sexuální výchově vytýká její pohled na lidskou sexualitu pouze z biologického hlediska, který zcela přehlíží psychologické a sociální aspekty. Jak by se podle vás mělo docílit, aby byl dospívajícím nabídnut ucelený pohled na lidskou sexualitu?
- Odpůrci sexuální výchovy se domnívají, že sexuální výchova je záležitostí rodiny. Jaký na to máte názor?
- Značná část věřících „bojuje“ proti zavedení sexuální výchovy ve školách. Jaký máte názor, že církev, jakožto menšina, by měla rozhodovat o sexuální výchově v tak ateistickém státě, jako je právě Česká republika?

- Jaká témata sexuální výchovy vzhledem k současné době považujete za stěžejní a proč?

12.4 Metodika

Kvalitativní výzkumné šetření bylo provedeno na základě strukturovaného rozhovoru s dvěma vyučujícími humanitních předmětů na druhém stupni ZŠ. Švaříček a Šedová (2007, s. 13–17) tvrdí, že v případě kvalitativního výzkumu neexistuje jednotná definice. Obecně lze říci, že se jedná především o podrobnou analýzu dat a do popředí není posouvána jejich kvantifikace (Gavora, 2010, s. 181). „Síla kvalitativních dat spočívá v tom, že jsou přirozeně uspořádaná a popisují každodenní život. Vyznačují se lokální zakotveností a nejsou vytrhována z kontextu“ (Hendl, 2016, s. 165).

12.5 Metoda sběru dat

Metodou sběru dat byl zvolen strukturovaný rozhovor řadící se mezi nepoužívanější metody v rámci kvalitativních výzkumů. Rozhovory byly vedeny s vyučujícími prostřednictvím dílčích otázek, které následně vedly ke zjištění přístupů pedagogů na druhém stupni základních škol. Následně se pomocí dalších výzkumných otázek zjišťovala další fakta související se sexuální výchovou např. témata sexuální výchovy, její realizace, možné preventivní programy, neziskové organizace a církev vs. sexuální výchova.

Rozhovory probíhaly online formou přes platformu Microsoft Teams a se souhlasem respondentek z něj byl pořízen audio i video záznam. Přepis rozhovoru je k nahlédnutí v příloze (Příloha č. 1 a Příloha č. 2).

12.6 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor je tvořen dvěma vyučujícími druhého stupně ze dvou základních škol. V rámci zachování anonymity nebudou v této práci zmíněna samotná jména respondentek ani názvy škol, na kterých pracují. Oba rozhovory byly provedeny se souhlasem respondentek i vedením základních škol jejich působnosti. Pro větší přehlednost tyto dvě základní školy budou označovány jako základní škola (ZŠ) A a základní škola (ZŠ) B. Obě základní školy se nachází v Jihočeském kraji, první škola začleněná do výzkumu (ZŠ A) se nachází v okrese Písek a druhá, ZŠ B, se nachází v okrese Tábor. Obě respondentky mají

vysokoškolské vzdělání. Respondentka A vyučuje výchovu k občanství a pohybuje se ve věkovém rozmezí 30–35 a respondentka B vyučuje výchovu ke zdraví a nachází se ve věkovém rozmezí 45–50 let.

12.7 Interpretace dat získaných ze strukturovaného rozhovoru

Rozhovor byl uskutečněn s dvěma pedagožkami vyučující na druhém stupni ZŠ. Data byla získána prostřednictvím strukturovaného rozhovoru a rozdělena dle jednotlivých výzkumných otázek, které jsou položeny v kapitole 12.3. Jednotlivé dílčí výzkumné otázky byly v průběhu rozhovoru pokládány respondentce A a respondentce B.

Co si představíte, když se řekne sexuální výchova?

Respondentka A:

Respondentka si pod sexuální výchovou představí samotné otevření tématu lidské sexuality, jež je přirozenou součástí života každého člověka. Zároveň sexuální výchovu vnímá jako podporu pro bezpečný a zdravý partnerský/sexuální život. Tato výchova dle respondentky hraje důležitou roli také v tom, že bourá mýty. Jak sama dotazovaná uvedla, několikrát se během vyučování setkala s tím, že byli žáci přesvědčeni o tom, že při prvním pohlavním styku dívka otěhotnět nemůže.

Respondentka B:

Dotazovaná shrnula svou představu velmi stručně. Respondentka si pod pojmem sexuální výchova představí výchovu člověka k bezpečnému sexuálnímu jednání a zároveň slušnému chování k ostatním lidem.

Jaký máte celkově názor na výuku sexuální výchovy ve škole?

Respondentka A:

Respondentka chápe sexuální výchovu jako velmi důležitou oblast vzdělávání. Samotné vyučování pokládá za velmi prospěšné z toho důvodu, že hraje důležitou roli v posílení důvěry a vzájemné podpoře ve vztahu učitele a žáka. Zároveň dotazovaná chápe její důležitou funkci v tom, že si díky ní může žák lépe uvědomit, že určitá chování jsou už za hranou zdravého sexuálního života

a případně se svěřit svému vyučujícímu. Dotazovaná je toho názoru, že díky sexuální výchově se žáci budou více ve svém budoucím životě chránit.

Respondentka B:

Dotazovaná souhlasí s tím, aby sexuální výchova na školách byla realizována. Především z důvodu, že je toho názoru, že většina problémů pramení z neznalosti a zároveň mohou být dětem podsouvány špatné vzorce chování z prostředí rodiny.

Měla by být podle Vás sexuální výchova na škole povinná? A v jakém ročníku?

Respondentka A:

Respondentka zcela nepoužila význam „povinná“, nicméně sex je podle ní zcela běžná věc, která je nedílnou součástí života každého člověka. Je si vědoma toho, že většina dětí má nějakou zkušenost s pornografickými materiály. Proto je podle ní dobré, rozebírat témata sexuální výchovy. Jako stěžejní problém respondentka považuje samotné uchopení sexuální výchovy. Respondentka souhlasí s tím, v jakém ročníku probíhají hodiny sexuální výchovy na škole, kde pracuje, tedy s tím, že od sedmé třídy by měla být probírána témata jako je pohlavní styk a lidská sexualita. Zároveň se domnívá, že jakékoliv téma, které se přizpůsobí věku studentů, bude na druhém stupni vhodné.

Respondentka B:

Sexuální výchova by podle respondentky měla být povinná a realizována v předmětech, jako je výchova ke zdraví a přírodopis. Zároveň souhlasí s tím, jakým způsobem a v jaké třídě probíhá sexuální výchova ve škole, kde učí. Je tedy toho názoru, že v šestém ročníku by se měli žáci učit o tématech sexuální výchovy v hodinách výchovy ke zdraví a v osmém ročníku se sexuální výchovou zabývat v biologii.

Jakou formou by podle Vás měla být realizována sexuální výchova na škole?

Respondentka A:

Důležitým úkolem každého pedagoga, je podle respondentky, vytvořit příjemnou atmosféru ve třídě a prostředí, ve kterém žáci nebudou mít strach projevit své pocity a názory. Za vhodnou formu proto respondentka pokládá začínat hodinu tím, že se sám učitel svěří a zároveň také podá žákům podnětné informace např. pomocí prezentace tak, aby žáci byli schopni si průběh hodiny řídit sami.

Dotazovaná zároveň nepovažuje za podstatné, ve své hodině občanské výchovy využívat vizuální pomůcky, spíše usiluje o podnětnou diskuzi, ve které žáci projeví svůj postoj k danému problému. Respondentka také považuje za přínosné ve své hodině uvádět konkrétní příklady např. kauzy, z toho důvodu, aby studenti zjistili, že se některé příběhy skutečně dějí.

Respondentka B:

Respondentka považuje za ideální formu tu, kdy v hodinách dochází ke kombinaci různých metod. Svěřuje se, že její hodiny vždy probíhají tak, že ona nejprve odprezentuje dané téma a žáci se pomocí anonymních dotazů mohou dále doptávat na to, co je zajímavé. Dotazovaná si je však vědoma toho, že každá třída je rozdílná a potřebuje svůj individuální přístup, je tedy úkolem pedagoga dostatečně dobře odhadnout, jaká ideální forma bude dané třídě vyhovovat.

Jakými tématy sexuální výchovy se v rámci svého předmětu zabýváte?

Respondentka A:

Respondentka pokládá za důležité, ptát se samotných dětí, co je středem jejich zájmu nebo o čem přemýšlí a podle toho, koncipuje průběh a témata probírané v hodinách. Během vyučování zaznívají témata týkající se vztahů jako takových, zároveň také bývá rozebírán vztah žáků s rodiči, zda se s nimi probírají témata sexuální výchovy. Ve třídách, které respondentka učí, se často vedou diskuze o sexuální orientaci, o vynuceném sexu, o antikoncepci a jejím vlivu na ženské tělo. Dotazovaná se svými žáky rovněž rozebírá i problematiku a vliv internetu a věk, od kterého je z právního hlediska možné provozovat pohlavní styk v ČR, přičemž dotazovaná považuje za nutné sdělit, že vztah není pouze o sexu a nemusí tak se svým sexuálním životem začínat ihned po dovršení patnácti let. Zároveň klade během svých hodin důraz na individuální přístup ke každé třídě z toho důvodu, že každý školní kolektiv je rozdílný. Setkala se s tím, že některé třídy samy mezi sebou vedly podnětný dialog a témata byla dále rozvíjena, ale zároveň vyučovala ve třídách, kde se k daným tématům nikdo nevyjádřil.

Respondentka B:

Respondentka odpověděla, že s žáky šesté třídy rozebírá převážně témata týkající se lásky, vztahů v rodině a svrstevníky a do menší hloubky také anatomii. V osmé třídě se žáci během hodin biologie setkávají s tématy týkajícími se lidského těla, počtí, antikoncepcí apod.

Používáte v rámci svého předmětu také didaktické pomůcky sloužící pro názornou ukázkou?

Respondentka A:

Respondetka během vyučování občanské výchovy využívá prezentace, jejichž obsahem jsou pouze důležité body a obrázky, které odpovídají předaným informacím. Z toho důvodu, že své hodiny vyučuje na bázi dialogu s žáky, nepouští žádná informační videa, spíše zkoumá, co si o daných tématech žáci myslí a jaký k nim mají postoj.

Respondentka B:

Dotazovaná uvedla, že ve svých hodinách používá interaktivní tabule, kde svůj výklad opírá o prezentace. Zároveň během svého vyučování využívá nástěnné obrazy a svůj výklad prokládá názornými ukázkami pomocí antikoncepčního kufříku. Uvádí, že tento kufřík obsahuje např. repliku falu, prezervativy, vzorové balení antikoncepčních pilulek apod. Jediná videa, která svým žákům pouští, jsou věnována zárodku vajíčka.

Znáte nějaké neziskové organizace, které se zabývají sexuální výchovou? (České i zahraniční).

Respondentka A:

Dotazovaná odpověděla, že ve svých hodinách s žáky probírá spíše obecně místa a kontakty, kam by mohli volat, pokud by měli nějaké potíže, o kterých by se nechtěli svěřovat rodičům, např. linku bezpečí. Zároveň také přiznává, že žádné organizace zabývající se sexuální výchovou nezná a do svých hodin je tak nezahrnuje, což nyní vnímá, jako své pochybení.

Respondentka B:

Respondentka odpověděla, že žádné neziskové organizace věnující se sexuální osvětě nezná.

Probíhají na Vaší škole preventivní programy se zaměřením na sexuální výchovu?

Respondentka A:

Respondentka je přesvědčena o tom, že na škole, kde pracuje, probíhají preventivní programy s takovýmto zaměřením, nevzpomene si však na žádné jejich konkrétní názvy. Sama se zúčastnila prevence zabývající se hygienou.

Respondentka B:

Respondentka sdělila, že na škole, kde působí, probíhá preventivní program *Hravě o pohlavních chorobách* a sama byla přítomna na preventivním semináři od značky *Always*, který je určen dívkám a v jehož průběhu studentky získávají informace o menstruaci a na závěr také hygienické pomůcky téže značky.

Setkala jste se během svého studia s výukou sexuální výchovy?

Respondentka A:

Respondentka řekla: „Ano, setkala jsem se s výukou sexuální výchovy na základní škole. Jediné, co mi však utkvělo v hlavě, byl příběh paní učitelky, která se nám na začátku hodiny svěřila se svým příběhem. Nepamatuji si ani to, v jaké jsem byla třídě, jenom vím, že jsme byli rozděleni na dívky chlapce.“

Respondentka B:

Dotazovaná se během svého studia setkala se sexuální výchovou až na gymnáziu. Až nyní si uvědomila, že na vysoké škole ji během studia biologie v tomto ohledu nikdo nepoučil, ani se tématu sexuální výchovy nevěnoval.

Jaký máte názor na dělení dívek a chlapců na jednotlivá témata sexuální výchovy?

Respondentka A:

Respondentka vzpomínala na své začátky, kdy začala sama učit sexuální výchovu pro sedmou třídu. Nebyla si jistá, zda má konkrétní látku vyučovat celé třídě. Dala na doporučení od ostatních pedagogů a konkrétní hodiny sexuální výchovy v rámci občanské výchovy vyučuje odděleně pro dívky a chlapce. Je toho názoru, že se žáci a žačky díky tomu více svěřují, neboť v 7. třídě se žáci kamarádí převážně s členy své party. Dotazovaná také sdělila, že pokud se svými žáky narazí v běžných hodinách výchovy k občanství na nějaké téma sexuální výchovy, nedělá ji problém témata rozebírat se všemi ve třídě.

Respondentka B:

Respondentka se přiklání k výuce, která by byla společná pro celou třídu z toho důvodu, že se jednotlivá témata týkají dívek i chlapců. Je toho názoru, že se i tak žáci mezi sebou stydí a i chlapci by se měli dozvědět informace o menstruaci ve třídě, kvůli tomu, že se stejně budou zajímat o to, jaké informace se dívkám na hodině, které nezúčastnili, předávaly.

Myslíte si, že sexuální výchova by měla být nadále realizována v rámci jiného předmětu nebo by měla být samostatným předmětem a proč?

Respondentka A:

Respondentka zastává názor, že by sexuální výchova měla nadále zůstat součástí předmětu výchova k občanství, přírodopis a výchova ke zdraví. Je toho názoru, že pokud by sexuální výchova byla samostatným předmětem, musela by se její témata ještě více komplexněji rozšířit. Dotazovaná si nedokáže představit, že by sexuální výchova probíhala v rámci např. jednoho ročníku jednou týdně.

Respondentka B:

Dotazovaná je přesvědčena o tom, že by sexuální výchova měla nadále probíhat v rámci souvisejících předmětů, tedy v rámci výchovy ke zdraví, přírodopisu a občanské výchovy.

Výzkumné šetření probíhající v roce 2020 Českou středoškolskou unií odhalilo, že ve škole se děti převážně učí o sexuálně přenosných chorobách a antikoncepci. Čím je to podle Vás způsobeno?

Respondentka A:

Respondentka přiznává, že se nad tímto tématem nikdy nezamýšlela, domnívá se, že je to z toho důvodu, že ve škole se cílí převážně na bezpečnost při pohlavním styku.

Respondentka B:

Dotazovaná připouští, že pod pojmem sexuální výchova si také jako první představí poučení o sexuálně přenosných chorobách a antikoncepci. Je přesvědčena o tom, že jsou tyto témata v popředí z toho důvodu, že případné zdravotní následky jsou více patrné a v médiích se více objevují.

V současné době se sexuální výchově vytýká její pohled na lidskou sexualitu pouze z biologického hlediska, který zcela přehlíží psychologické a sociální aspekty. Jak by se podle vás mělo docílit, aby byl dospívajícím nabídnut ucelený pohled na lidskou sexualitu?

Respondentka A:

Dotazovaná zastává názor, že ucelený pohled na sexualitu by žáci získali, když by pedagog byl ochoten na chvíli zapomenout na svou roli, přestal by s výkladem

dané látky a začal se ptát, co si studenti o daném tématu myslí. Respondentka si zároveň uvědomuje složitost této situace z toho důvodu, že chybí nějaká univerzální metodika, ze kterých by pedagog v rámci svých hodin mohl vycházet.

Respondentka B:

Respondentka na tuto otázku odpověděla: „Já si myslím, že se sexuální výchově vytýká neprávem její nedostatečné komplexní pojetí, ona vždy bude více zaměřena na anatomii. Psychologický a sociální charakter je utvářen rodiči, kteří se snaží vychovávat dítě, co nejlépe.“

Odpůrci sexuální výchovy se domnívají, že sexuální výchova je záležitostí rodiny. Jaký na to máte názor?

Respondentka A:

Ačkoliv respondentka bere v potaz důležitý vliv rodiny na formování dítěte, individualitu a schopnost každého rodiče kvalitně předat informace týkající se sexu, je toho názoru, že by sexuální výchova měla být realizována i ve škole. Neboť ze zkušenosti ví, že probírání témat týkajících se sexu a sexuality ve většině rodin téměř neprobíhá.

Respondentka B:

Dotazovaná se domnívá, že ideální možností by bylo, pokud by sexuální výchova probíhala v domácím prostředí a následně i ve škole, děti by tak získaly několik názorů a různých pohledů na možné situace. Respondentka si je však vědoma toho, že většina rodičů se stydí hovořit se svými dětmi o sexu a zároveň, nikdo nemůže nařídit, aby opravdu došlo k předání důležitých informací ze stran rodiny. Proto považuje za vhodné, aby sexuální výchova ve škole probíhala a mohla tak nahradit funkci i v nefunkčních rodinách.

Značná část věřících „bojuje“ proti zavedení sexuální výchovy ve školách. Jaký máte názor, že církev, jakožto menšina, by měla rozhodovat o sexuální výchově v tak ateistickém státě, jako je právě Česká republika?

Respondentka A:

Respondentka je toho názoru, že o realizaci sexuální výchovy by neměli rozhodovat věřící ani žádná církev už jenom z hlediska toho, že škola nepředává nic jiného, než důležité a ověřené informace. Respondentka je zároveň přesvědčena o tom, že děti jsou čím dál více nakloněny otevřenému dialogu

o tématech souvisejících se sexualitou a mnohdy zastávají zcela jiný názor na konkrétní situace, než jejich rodiče. Ačkoliv tedy dotazovaná s církví a věřícími nesouhlasí, považuje za důležité, že existuje nějaká ortodoxní instituce, která má na sexuální výchovu opačný pohled.

Respondentka B:

Respondentky názor je takový, že by se církev vůbec neměla vyjadřovat k tomu, co se ve škole dětí učí, nebo neučí. Co se týká věřících, je přesvědčena o tom, že věřící rodiče by své dítě spíše přihlásili na církevní školu, která má poněkud jiný přístup k určitým tématům.

Jaká témata sexuální výchovy vzhledem k současné době považujete za stěžejní a proč?

Respondentka A:

Respondentka A řekla: „Za téma rezonující v téhle době považuji určitě pornografii. Velké množství žáků bere informace hlavně z pornografických materiálů a stává se, že si většina myslí, že to co vidí, je realita. V tomhle ohledu si myslím, že je dobře zdůraznit, že jsou to herci a účelem jejich natáčení je nabídka a poptávka. Hodně mé žáky vzala kauza Dominika Feriho, takže sexuální obtěžování jsme také hodně probírali. Zároveň téma souhlasu k sexu mi přijde důležité zdůraznit, aby věděli, že vždy je čas na to, říct ne. O tématu transgender toho také vědí mnoho a hodně je to zajímavá. Samozřejmě také bezpečnost – antikoncepce a chráněný sex.“

Respondentka B:

Respondentka, jak již bylo zmíněno, ve svých hodinách věnuje prostor převážně předávání informací o antikoncepci a sexuálně přenosným chorobám. Tato témata považuje za nejvíce aktuální. Zároveň svým žákům předává informace o sexuálním zneužívání a obtěžování mimo výuku, kdy žákům vysvětluje co, jak a proč by se nemuselo líbit druhé osobě.

12.8 Odpověď na výzkumnou otázku

Jakým způsobem učitel na druhém stupni základní školy přistupuje k výuce témat sexuální výchovy?

Díličí výzkumné otázky byly pokládány tak, aby z jednotlivých odezev na ně rezonovala odpověď na tuto hlavní otázku.

U respondentky A vyučující na základní škole v okrese Písek probíhá výuka sexuální výchovy v předmětu výchovy občanské. Z výpovědi je patrné, že ve svých hodinách dává prostor k vyjadřování svým žákům. Před samotným průběhem hodiny vloží do třídy krabičku, do které žáci mohou vkládat anonymně své otázky, které v hodině budou zodpovězeny. Sama zmínila, že občanská výchova je téměř jediným předmětem, ve které mají žáci možnost projevit svůj názor a navzájem se pod jejím vedením také ovlivnit. Témata jsou tedy rozebírána na základě zájmu samotných žáků. Ve svých hodinách se věnuje vlivu pornografie, sexuálnímu obtěžování, souhlasu k sexu, ale také i genderu a v neposlední řadě i antikoncepčním prostředkům. Účastnice rozhovoru rovněž zastává názor, že pro naplnění témat sexuální výchovy stačí realizace v rámci předmětu výchovy k občanství, přírodopisu a výchovy ke zdraví.

Respondentka B učí sexuální výchovu v rámci předmětu výchova ke zdraví na základní škole v okrese Tábor. Z rozhovoru vyplývá, že ve svých hodinách využívá audiovizuální didaktické pomůcky a základem každé hodiny je její výklad na dané téma, po němž následuje diskuze vyvolaná prostřednictvím anonymních otázek žáků. Mezi témata probírána na hodinách patří: láska, vztah, antikoncepce, chráněný pohlavní styk a anatomie. Respondentka je toho názoru, že by sexuální výchova neměla být realizována jako samostatný předmět z toho důvodu, že by její témata musela být koncipována mnohem podrobněji.

12.9 Diskuze

Vzhledem k tomu, že učitel sexuální výchovy hraje důležitou roli v celkové realizaci a probíraných tématech ve výuce, musí na něj být kladeny velké požadavky. Pedagog sexuální výchovy nejen, že musí být schopen řídit proces učení žáků, být odborně vzdělán a vzdělání zkvalitňovat v průběhu celoživotního vzdělávání, musí k obsahu sexuální výchovy přistupovat velice citlivě a předávat informace, které jsou přiměřené věku studentů.

V současné době je hlavním problémem, že se ani budoucím učitelům nedostává základních poznatků a metodických dovedností, které by pak mohli uplatnit ve svých hodinách sexuální výchovy a vše tak závisí na přístupu samotného

pedagoga k sexuální výchově. Tento fakt byl zohledněn při výzkumném šetření a z toho důvodu byly vybrány dvě pedagožky různého věku, z odlišných škol a vyučující jiné předměty, aby byla vykreslena možná variabilita průběhu hodin sexuální výchovy a jejich přístup k samotné realizaci.

Během výzkumu vyvstalo mnoho zajímavých zjištění, odlišností a nedostatků zároveň. Obě respondentky sexuální výchovu vnímají téměř totožně, tedy jako výchovu, jež podporuje bezpečný sexuální život. V navazující otázce tázající se na názor na výuku sexuální výchovy ve škole respondentka A odpověděla následovně: „myslím, že pokud sexuální výchova bude ve třídě probíhat, dojde k utužení vztahů a otevření se dalším věcem u žáků i učitele, což je velmi důležité např. u toho, kdyby ve třídě nastal nějaký patologický jev“. Respondentka B chápe sexuální výchovu jako prostředek nabízející žákům ověřené informace a zároveň jako poskytovatele jiného úhlu pohledu oproti rodině.

Obě dotazované se v otázce na realizaci sexuální výchovy shodují na tom, že její výuka by měla být ve škole povinná. Oproti tomu se respondentky rozcházejí ve formě, kterou by měla být témata ze sexuální výchovy žákům podána. První dotazovaná (A) si klade za cíl vytvořit natolik příjemnou atmosféru, aby v hodinách sexuální výchovy docházelo k otevřenému dialogu mezi pedagogem a ostatními žáky. Za vhodnou formu pokládá začínat hodinu pomocí prezentace, která uvede žáky do dané problematiky a po jejíž skončení bude probíhat následná diskuze. Druhá dotazovaná (B) vyzdvihuje kombinaci jednotlivých forem z toho důvodu, že si je vědoma odlišného charakteru každé třídy. S tím také souvisí otázka týkající se využívání didaktických pomůcek ve výuce, kdy dotazovaná A se primárně opírá o prezentace promítající se na interaktivní tabuli a oproti tomu respondentka B jich hojně využívá. Taktéž pracuje s prezentací, přičemž svůj výklad prokládá také názornými ukázkami např. antikoncepčním kufříkem obsahující prezervativy a vzorové balení antikoncepčních pilulek, nebo nástěnnými obrazy.

Z rozhovoru také vyplynul fakt vypovídající o tom, že obě respondentky do výuky začleňují totožná témata s tím rozdílem, že každá z nich klade odlišný důraz na jejich důležitost. Respondentka A klade větší důraz na témata rezonující v mysli jednotlivých žáků. V jejich hodinách tedy dochází k dialogům, ve kterých se studenti vyjadřují k tématům např. sexuální orientace, antikoncepce a její vliv na ženské tělo, pornografie, sexuální obtěžování či

transgenderovost. Oproti tomu se respondentka B se více soustředí na témata spojená s fyziologií, neboť předpokládá, že psychologické a sociální hledisko získají v rámci rodiny. Tento pohled na lidskou sexualitu se v současné době stále více vytýká. Řešením by podle respondentky A bylo, kdyby pedagog vystoupil ze své role a jednal s žáky jako se sobě rovnými.

Slabina u obou respondentek se objevila v oblasti znalostí o neziskových organizacích věnujících se osvětě v tématech sexuální výchovy. Ani jedna z dotazovaných nebyla schopna uvést jedinou instituci. Obdobný problém byl zjištěn také v oblasti znalostí preventivních programů, jež probíhají na škole, kde vyučují. Pouze respondentka B dokázala uvést názvy dvou preventivních akcí (*Hravě o pohlavních chorobách* a reklamní kampaň *Always*).

V oblasti realizace sexuální výchovy se obě dotazované shodují na tom, že by témata v rámci sexuální výchovy měla nadále probíhat v ostatních předmětech (např. přírodopis, občanská výchova). S tímto tématem souvisela otázka ptající se názor dělení dívek a chlapců v hodinách sexuální výchovy. Názorově se zde rozcházejí, respondentka A považuje za vhodné dívky a chlapce na jednotlivá témata dělit. Oproti tomu respondentka B se domnívá, že tato témata by měla být probírána nezávisle na pohlaví.

Obě respondentky si uvědomují důležitý vliv rodiny na dítě, přesto jsou však názoru, že by se na sexuální výchově dítěte měla podílet i škola. Škola zároveň může nahradit nebo zastoupit funkci informátora v nefunkční rodině. Obdobná shoda názorů se objevuje v oblasti působení instituce církve, kdy z obou výpovědí vyplývá, že církev by neměla formovat požadavky v oblasti sexuální výchovy ve školství.

V následující části budou prozkoumány a porovnány dokumenty jednotlivých základních škol obsahující témata spojená se sexuální výchovou.

Na ZŠ A nacházející se v okrese Písek lze najít témata sexuální výchovy v dokumentu Organizační řád – krizový plán (Maříková, 2015). V rámci tohoto plánu lze nalézt samostatný bod „Rizikové sexuální chování“ pojednávající o všech oblastech života (psychické, psychologicko-sexuologické, zdravotní a sociální. Mimo jiné jsou v krizového plánu, v oblasti „Šikana“, obsažena témata sexuální orientace a sextingu. „Základní strategií zůstává, že je potřeba brát každé sdělení dítěte vážně“ (Maříková, 2015, s. 10). Toto zjištění odpovídá

výpovědi respondentky A, která uvedla, že se ve svých hodinách snaží věnovat všem oblastem a zároveň názoru a zájmu jednotlivých žáků.

Na základní škole (B) nacházející se v okrese Tábor témata sexuální výchovy lze nalézt v dokumentu *Školní vzdělávací program* (Křemen, 2018). Témata spojená se sexuální výchovou se nachází již v 5. ročníku v rámci vyučovacího předmětu „Přírodověda“. Obsahem výuky je např. chování k druhému pohlaví, sexuální zneužívání a sexualita obecně. Na druhém stupni, v 6. ročníku, ve vyučovacím předmětu „Výchova ke zdraví“ se žáci setkávají s tématy jako jsou např. sexuálně přenosné choroby, význam sexuality, odpovědné sexuální dospívání, zdrženlivost, promiskuita, předčasná sexuální zkušenost a sexuální kriminalita. Z výzkumného šetření tedy vyplývá, že druhá dotazovaná (B) vyučuje podle *Školního vzdělávacího programu*, jež se zaměřuje převážně na obecné pojetí sexuality a více se pak soustředí na sexualitu z biologického hlediska.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala teoretickým přiblížením a praktickým zmapováním sexuální výchovy s primárním zaměřením na druhý stupeň základní školy, jejíž hlavním cílem bylo načerpání a propojení poznatků z teoretické části a jejich prolnutí do části praktické.

O zvoleném tématu jsem se rozhodla psát z toho důvodu, že v průběhu svého studia na základní a střední škole se mi nedostávalo dostatečných informací ze strany školy, zároveň ani nebyly předány poznatky od mých rodičů. Čerpala jsem proto z nepodložených zdrojů z internetu a od svých vrstevníků, kteří si informace často přibarvili. Z tohoto důvodu si myslím, že by se o sexu a souvisejícím informacím o sexu měli žáci dozvědět také prostřednictvím školy.

Na začátku psaní této práce jsem byla toho názoru, že by na realizaci sexuální výchovy měl být vyhrazen samostatný školní předmět v rámci jednoho ročníku. Díky nově získaným informacím a rozhovorům v praktické části se přikláním k názoru, že ačkoliv se sexuální výchově nadále nevěnuje dostatečný prostor, není zapotřebí, aby měla sexuální výchova samostatný předmět, nicméně by mělo dojít ke komplexnějšímu pojetí a větší souvislosti či prohloubení informací v rámci jiných vyučovacích hodin, jako jsou např. občanská výchova, přírodopis, a výchova ke zdraví. Na druhou stranu jsem si vědoma složitosti realizace kvůli nedostatečným časovým rezervám, které získává každé samostatné téma.

Překvapujícím faktem bylo zjištění, že ve školách kde se sexuální tématicke pedagogové věnují, předávají pouze informace o chráněném pohlavním styku a sexuálně přenosných chorobách. Ačkoliv si učitelé tento fakt uvědomují, nadále se vyhýbají tématům sexuální orientace, sexuálnímu obtěžování a vlivu pornografie na osobnost. Jsou toho názoru, že o takovýchto tématech nejsou dostatečně poučeni a nemají potřebné podklady, z kterých by mohli čerpat. Z toho důvodu se nezisková organizace *Konsent* rozhodla vytvořit potřebnou metodiku, která by se těmito tématům věnovala a pomohla tak rozšířit spektrum témat rozebíraných při hodinách sexuální výchovy.

Nejvíce informací bylo načerpáno z knih věnující se metodikám, jejichž autory jsou Kamil Janiš a Vladimíra Täubner. Tyto publikace byly sepsány v minulém

tisíciletí a dodnes patří mezi jediná dostupná metodika, které lze v přípravách na hodiny sexuální výchovy využít.

Jelikož práce byla psána v průběhu pandemie, nebylo možné praktickou část realizovat prostřednictvím osobního kontaktu s příslušnými pedagogy. Z tohoto důvodu došlo ke zhoršení celkové komunikace mezi původními dotazovanými a z původního množství oslovených respondentů došlo k vybrání dvou pedagožek, které byly ochotny vést rozhovor prostřednictvím online platformy Microsoft Teams.

Z praktické části vyplynulo, že na každé škole probíhá sexuální výchova odlišným způsobem. Tento fakt je dán díky příslušným dokumentům, ze kterých následně učitelé vychází a podle nich orientují své hodiny. Důležitou roli v realizaci sexuální výchovy hraje i přístup jednotlivých pedagogů volící odlišné formy, metody a pomůcky ve výuce.

Téma práce nebylo plně vyčerpáno a problematice by bylo možno se nadále aktivně věnovat i nad rámec bakalářské práce.

Použitá literatura a internetové zdroje

Knižní zdroje

ANCHELL, M. (2010). *Důvody, proč neučit sexuální výchovu*. Praha: Hnutí Pro život ČR.

AUGUSTYN, J. (2005). *Sexualita v našem životě: průvodce při poznávání a formování vlastní sexuality*. 2. přepracované vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

DONÁT, J. & DONÁTOVÁ, N. (2007). *Důvěrně a otevřeně o sexualitě: sexuální výchova pro základní školu a pro nižší ročníky víceletých gymnázií*. 2. vydání. Praha: Fortuna.

FOUCAULT, M. (2003). *Dějiny sexuality III*. Překlad Ladislav ŠERÝ, překlad Josef FULKA, překlad Miroslav PETŘÍČEK. Praha: Herrmann & synové.

GAVORA, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido

HENDL, J. (2016). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

JANIŠ, K. & MARKOVÁ, D. (2007). *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus.

JANIŠ, K. & TÄUBNER, V. (1999). *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999.

JANIŠ, K. (2005). *Úvod do sexuální výchovy*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav pedagogických a psychologických věd.

KOLIBA, P., WEISS P., NĚMEC, M. & DIBONOVÁ M. (2019). *Sexuální výchova pro studenty porodní asistence a ošetrovatelství*. Praha: Grada Publishing.

PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ, J. (1976). *O sexuální výchově bez rozpaků*. 2. vydání. Praha: Avicenum.

RAŠKOVÁ, M. (2008). *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Rozehnalová, M. (2005). *Co se skrývá za sexem dospívajících?, aneb, Prevence rizikového sexuálního chování mládeže a jeho následků*. Praha: CEVAP.

ŠILEROVÁ, L. (2003). *Sexuální výchova: jak a proč mluvit s dětmi o sexualitě*. Praha: Grada.

ŠULOVÁ, L., FAIT, T. & WEISS, P. (2011). *Výchova k sexuálně reprodukčnímu zdraví*. Praha: Maxdorf.

ŠVAŘÍČEK, R. & ŠEĐOVÁ, L. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

TÄUBNER, V. & JANIŠ, K. (1998). *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. Hradec Králové: Gaudeamus.

TÄUBNER, V. (1996). *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. Praha: Fortuna.

UZEL, R. (2006). *Sexuální výchova*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí.

VANĚČEK, D. (2008) *Informační a komunikační technologie ve vzdělávání*. Praha: České vysoké učení technické.

WEISS, P. (2010). *Sexuologie*. Praha: Grada.

ZVĚŘINA, J. (2003). *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM.

Internetové a jiné zdroje

ANČINOVÁ, D. & NOVOTNÁ, M. (2020). *Preventivní programy oblasti sociálně patologických jevů - pro školní rok 2020 – 2021*. Karlovy Vary: Národní 25.
Dostupné z: <http://www.gymkvary.cz/node/41>.

CENTRUM ETICKÉ VÝCHOVY A PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ (CEVAP). (2011). *Nabídka programů CEVAP pro ZŠ, SŠ a SOU*. Praha.
Dostupné z: http://www.cevap.cz/docs/programy/programy_pro_ZS-SŠ_a_SOU.doc.

CENTRUM ETICKÉ VÝCHOVY A PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ (CEVAP). (2013). *Prevence HIV/AIDS, pohlavních chorob a těhotenství dospívajících*. Praha. Dostupné z:

<http://www.cevap.cz/index.php/cs/programy-pro-skoly/92-prevence-hiv-aids-pohlavnich-chorob-a-tehotenstvi-dospivajicich>.

ČESKÁ LÉKAŘSKÁ SPOLEČNOST JANA EVANGELISTY PURKYNĚ (ČOS ČLS JEP). (2021). *Prevence*. Praha: Linkos.cz. Dostupné z:

<https://www.linkos.cz/slovnicek/prevence-1/>.

ČESKÁ STŘEDOŠKOLSKÁ UNIE (ČSU). (2020). *Zpráva z průzkumu - sexuální výchova na středních školách*. Praha. Dostupné z:

<https://stredoskolskaunie.cz/wp-content/uploads/2020/11/Zprava-z-pruzkumu-sexualni-vychova-na-strednich-skolach.pdf>.

ČESKÁ TELEVIZE. (2019, 20. říjen). *Podle polských poslanců je sexuální výchova šířením pedofilie. Chtějí ji trestat vězením*. Praha: ČT24. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2954519-podle-polskych-poslancu-je-sexualni-vychova-sirenim-pedofilie-chteji-ji-trestat-vezenim>.

ČESKÁ TELEVIZE. (2021, 26. únor). 13. komnata Radima Uzla [video]. Praha:

ČT. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1186000189-13-komnata/221562210800001-13-komnata-radima-uzla/>.

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ (ČTK). (2010a). *Ministerstvo stáhne etickou příručku, vadila homosexuálům*. Praha: Lidovky.cz. Dostupné z:

https://www.lidovky.cz/orientace/veda/ministerstvo-stahne-etickou-priruckou-vadila-homosexualum.A101001_173229_ln_veda_ter.

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ (ČTK). (2010b). *Biskupům se nelíbí příručka k sexuální výchově*. Praha: Deník.cz. Dostupné z:

https://www.denik.cz/z_domova/biskupum-se-nelibi-prirucka-20100421.html.

ČESKÁ TISKOVÁ KANCELÁŘ (ČTK). (2010c). *Rodiče demonstrovali proti sexuální výchově ve školách*. Praha: Deník.cz. Dostupné z:

https://prazsky.denik.cz/zpravy_region/odpurci-protestovali-proti-sexualni-vychove-f534.html.

DEPARTMENT FOR EDUCATION UK. (2019, 25. červen). *Relationships Education, Relationships and Sex Education (RSE) and Health Education*. England: Government of the United Kingdom. Dostupné z: [https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/908013/Relationships Education Relationships and Sex Education RSE and Health Education.pdf](https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/908013/Relationships_Education_Relationships_and_Sex_Education_RSE_and_Health_Education.pdf).

EVROPSKÝ PARLAMENT (EP). (2019, 14. listopad). *Poslanci odsoudili kriminalizaci sexuální výchovy v Polsku*. Praha: Zpravodajství Evropský parlament. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20191111IPR66217/poslanci-odsoudili-kriminalizaci-sexualni-vychovy-v-polsku>.

FEDERAL CENTER FOR HEALTH EDUCATION (BZgA). (2017). *Standardy pro sexuální výchovu v Evropě*. Praha: Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu. Dostupné z: https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/BZgA_Standards_Czech.pdf?fbclid=IwAR3OfdFJ1SU04HguHjXGVb6mz2k7RGOdaNXrOOfbJjTjGFDbLxfrmA9U1Fo8.

FIFKOVÁ, H., HRICZ, M., JARKOVSKÁ, L., KUBRICHOVÁ, L., MACHUTA, J., NEKLAPILOVÁ, V. et al.(2009). *Sexuální výchova - vybraná témata*. Praha: MŠMT. Dostupné z: https://img.ihned.cz/attachment.php/800/26759800/5BoLam3EnQqM0iU1A4h9kGH2pCJ7dIfb/sexvych_metodicka_prirucka.pdf.

HABROVÁ, M. (2015). *Didaktické pomůcky - Katalog podpůrných opatření*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/socialni-znevyhodneni/pomucky/4-4-1-didakticke-pomucky/>.

HAMPLOVÁ, L. (2018, 21. říjen). *Líbí se ti to? Sexuální výchova nemá být jen o antikoncepci a pohlavních chorobách*. Praha: Zdravotnický deník. Dostupné z: <https://www.zdravotnickydenik.cz/2018/10/libi-se-ti-sexualni-vychova-nema-byt-jen-antikoncepci-pohlavnich-chorobach/>.

HAMPLOVÁ, Š. (2016, 15. září). *Nesundávejte kalhoty – jak probíhá sexuální výchova v USA?*. Praha: E15. Dostupné z: <https://www.e15.cz/the-student-times/nesundavejte-kalhoty-jak-probiha-sexualni-vychova-v-usa-1319671>.

- HNUTÍ ZA AKTIVNÍ MATEŘSTVÍ. (2021). *Zdravé dospívání do škol*. Znesnáze.cz. Dostupné z: <https://www.znesnaze21.cz/sbirka/zdrave-dospivani-do-skol?fbclid=IwAR07VzhkrMJSAm8wCEIk-oXBmpiSotH5k66zi0j3Tcs0mqKtyZjQWW-1JE0&p3002000=2>.
- CHENTKIEWICZ, W. (2016, 2. září). *PiS - Prawo i Sprawiedliwość - program i obietnice wyborcze*. Wiadomosci. Dostupné z: <https://wiadomosci.wp.pl/pis-prawo-i-sprawiedliwosc-6032701425284225c>.
- INFORMAČNÍ SYSTÉM (IS) INFOABSOLVENT. (2021). *Co jsou rámcové a školní vzdělávací programy (RVP a ŠVP)*. Praha: Infoabsolvent.cz. Dostupné z: <https://www.infoabsolvent.cz/Rady/Clanek/7-0-13>.
- IPO. (2010). *Nová příručka pro učitele: o sexu mluvíte s dětmi už v první třídě*. Praha: iDNES.cz. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/nova-prirucka-pro-ucitele-o-sexu-mluvte-s-detmi-uz-v-prvni-tride.A100403_125717_studium_lpo.
- JARKOVSKÁ, L. (2010, 10. listopad). *Lidská sexualita: nebezpečná ideologie?*. Brno: Deník Referendum. Dostupné z: <https://denikreferendum.cz/clanek/5729-lidska-sexualita-nebezpecna-ideologie>.
- KARAFIÁTOVÁ, D., SEDLÁČKOVÁ, V. & VOJTĚCHOVÁ, A. (2010). *Ministr školství sundal příručky o sexuální výchově z webu*. Praha: Český rozhlas. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ministr-skolstvi-sundal-prirucky-o-sexualni-vychove-z-webu_201008062205_avojtech.
- KLINIKA ADIKTOLOGIE. (2019). *Co je prevence*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze. Adiktologie.cz. Dostupné z: <https://www.adiktologie.cz/co-je-prevence>.
- KONSENT. (2021). *Dotazníkové šetření mezi pedagogy*žkami ZŠ a SŠ Jak na školách probíhá výuka sexuální výchovy?*. Praha. Dostupné z: <https://konsent.cz/wp-content/uploads/2021/06/Prezentace-Konsent-1.pdf>.
- KRAJSKÁ HYGIENICKÁ STANICE V KARLOVARSKÉHO KRAJE (KHS KV). (2018). *Projekt Hrou proti AIDS*. Karlovy Vary. Dostupné z: http://www.khskv.cz/Podpora_zdravi/Hrou_proti_AIDS.htm.

KRÁL, Š. (2011). *Nová sexuální výchova: Pojdte, děti, zahrajeme si Kompot!*. Studentpoint.cz. Dostupné z: <https://www.studentpoint.cz/nova-sexualni-vychova-pojdte-deti-zahrajeme-si-kompot/>.

KŘEMEN, L. (2018). *Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání pro ZŠ a MŠ Mikuláše z Husi*. Tábor: Základní škola a Mateřská škola Tábor, Náměstí Mikuláše z Husi. Dostupné z: <http://www.zsmikulasezhusi.cz/index.php/uredni-deska/svp/skolni-vzdelavaci-program/svp-zs-19-2018-pdf/stahnout>.

KŘEŠŤANSKÉ SBORY. (2021). *Ohradte se proti sexuální výchově*. Brno. Dostupné z: https://www.krestanskesbory.cz/starsim/sexualni-vychova-ve-skolach.php?fbclid=IwAR0_gXecpYVoz62zNNi8y8Daw5fCUyILClSu7HpKu825fwvjyrBgzi3OOMY.

KUBÁLKOVÁ, P. (2010). *Církevní školy: o sexu opatrně*. Praha: Lidovky.cz. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/cirkevni-skoly-o-sexu-opatrne.A100330_000113_ln_noviny_sko.

MAŇÁK, J. (2011, 23. listopad). *Aktivizující výukové metody*. Praha: Metodický portál RVP. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/o/14483/AKTIVIZUJICI-VYUKOVE-METODY.html/>.

MAŘÍKOVÁ, Z. (2015). *Organizační řád školy část: 26. Krizový plán*. Písek: Základní škola Josefa Kajetána Tyla a Mateřská škola Písek. Dostupné z: <https://www.zstylova.cz/?dokumenty=6948>.

MASARYKOVA UNIVERZITA. (2014). *Základní charakteristika mladšího školního věku*. Brno: MUNI. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/jaro2014/SC4BK_ONPS/um/kap7.html.

MATOUŠKOVÁ, L. (2016). *Problematika sexuální výchovy v rámci preventivního vzdělávání*. Praha: AMO. Dostupné z: <https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2016/01/PSS-Problematika-sexu%C3%A1ln%C3%AD-v%C3%BDchovy-v-r%C3%A1mci-preventivn%C3%ADho-vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD-UNESCO.pdf>.

MEZINÁRODNÍ FEDERACE PRO PLÁNOVANÉ RODIČOVSTVÍ (IPPF). (2010). *Sexuální výchova*. Pardubice: Výchova ke zdraví. Dostupné z: <http://www.vychovakezdravi.cz/clanky/sexualni-vychova.html>.

MEZIPATRA. (2021). *Mezi patra na školách*. Praha. Dostupné z: <https://www.mezipatra.cz/program/mezipatra-na-skolach.html>.

MGŠ. (2021). *Žáci a žákyně se chtějí učit o konsentu a kybernásilí. Na polovině škol ale sexuální výchova neprobíhá*. Praha: deník Alarm. Dostupné z: <https://a2larm.cz/2021/04/zaci-se-chteji-ucit-o-konsentu-a-kybernasili-ale-na-polovine-skol-sexualni-vychova-neprobiha/>.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY (MŠMT). (2001). *Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení*. Praha: MŠMT. Dostupné z: https://www.pppnj.cz/media/syam5zse/skolni_prev_program.doc.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY (MŠMT). (2021). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: MŠMT. Dostupné z: http://www.nuv.cz/file/4982_1_1/.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. (2010). *Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách (č.j. 26 976/2009-22)*. Praha: MŠMT. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporuceni-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>.

MLUVTE O SEXU. (2013a). *Eva*. Praha. Dostupné z: <http://www.mluvteosexu.cz/eva>.

MLUVTE O SEXU. (2013b). *Sexuální výchova na ZŠ*. Praha. Dostupné z: <http://www.mluvteosexu.cz/zs>.

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT ČESKÉ REPUBLIKY (NPI ČR). (2011). *Rámcové vzdělávací programy*. Praha: nuv.cz. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp>.

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT ČESKÉ REPUBLIKY (NPI ČR). (2015). *Etická výchova: Metodiky, učebnice a pracovní listy pro ZŠ a nižší ročníky víceletých gymnázií*. Praha: RVP.cz. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/20233/ETICKA-VYCHOVA-METODIKY->

UCEBNICE-A-PRACOVNI-LISTY-PRO-ZS-A-NIZSI-ROCNIKY-VICELETYCH-GYMNAZII.html/.

NÁRODNÍ PEDAGOGICKÝ INSTITUT ČESKÉ REPUBLIKY (NPI ČR). (2021). *RVP pro základní vzdělávání*. Praha: nuv.cz. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.

NEJEDLOVÁ, J. (2019a). *Sexuální výchova: děti chtějí o sexu mluvit a nejen sledovat výklad o antikoncepci*. Praha: Český rozhlas. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/sexualni-vychova-deti-chteji-o-sexu-mluvit-a-nejen-sledovat-vyklad-o-7901670>.

NEJEDLOVÁ, J. (2019b). *Polští konzervativci bojují proti sexuální výchově. Hrozí stejný scénář i v Česku?*. Praha: Český rozhlas. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/polsti-konzervativci-bojuji-proti-sexualni-vychove-hrozi-stejny-scenar-i-v-cesku-8094947>.

NEJEDLOVÁ, J. (2021). *Žádná tabu před tabulí pro učitele*. Praha. Dostupné z: <https://konsent.cz/ucitele/>.

PERKNEROVÁ, K. (2011). *Spor o sexuální výchovu. Kdo, kdy a jak?*. Praha: Denik.cz. Dostupné z: https://www.denik.cz/z_domova/spor-o-sexualni-vychovu-kdo-kdy-a-jak20111108.html.

ROMANO, A. & ZITELLI, A. (2016, 8. únor). *Educazione sessuale a scuola: come funziona in Europa e perché in Italia è tabù. Italy: Valigia Blu*. Dostupné z: <https://www.valigiablu.it/educazione-sessuale-scuole/>.

RZECZNIK PRAWOBYWATELSKICH – RPO (Komisaře pro lidská práva). (2019, 12. červen). *Mity na temat edukacji seksualnej w szkolach*. Varšasa: Úřad vláda Polska. Dostupné z: <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/rpo-mity-na-temat-edukacji-seksualnej-w-szkolach>.

SCHOOL EDUCATION GATEWAY. (2019, 27. prosinec). *Průzkum na téma sexuální výchovy*. Dostupné z: <https://www.schooleducationgateway.eu/cz/pub/viewpoints/surveys/survey-on-sex-education.htm>.

- SPOLEČNOST PRO PLÁNOVÁNÍ RODINY A SEXUÁLNÍ VÝCHOVU (SPRSV). (2017). *Peer program SPRSV (Netopeeři)*. Praha. Dostupné z: <https://planovanirodiny.cz/labestra/91-peer-program-sprsv-netopeeri>.
- STREAM. (2013). Fenomén: *Sexuální výchova ve školách* [online video]. Praha: Stream.cz. Dostupné z: <https://www.stream.cz/fenomen/sexualni-vychova-ve-skolach-173467>.
- SUCHÁ, M. (2010). *Příručka sexuální výchovy ve školách rozpoutala vášnivé debaty*. Praha. Denik.cz. Dostupné z: <https://www.denik.cz/regiony/prirucka-sexualni-vychovy-ve-skolach-20101012.html>.
- TŮMOVÁ, T. (2021). *Žáci se o sexu učí jen z porna. Sexuální výchova ve školách chybí*. Brno: Fakulta sociálních studií MU. Dostupné z: <https://stisk.online/a/S9Nbh/zaci-se-o-sexu-uci-jen-z-porna-sexualni-vychova-ve-skolach-chybi>.
- TÝDEN.CZ. (2011, 3. říjen). *Spor o osnovy. Expertka: Učit o sexu ve škole? Určitě, zachráníme spoustu dětí*. Praha: Týden.cz. Dostupné z: https://www.tyden.cz/rubriky/domaci/expertka-ucit-o-sexu-ve-skole-urcite-zachranime-spoustu-deti_213584.html.
- UZEL, R. (2021, 12. březen). *Sexuální výchova v rodině i ve škole*. Praha: Šance Dětem. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/sexualni-vychova-v-rodine-i-ve-skole>.
- ZDRAVÉ DOPÍVÁNÍ. (2021c). *Seminář intimita v dospívání*. Praha. Dostupné z: <https://zdravedospivani.eu/seminar-intimita-v-dospivani/>.
- ZDRAVÉ DOPÍVÁNÍ. (2021a). *Zdravé dospívání: O nás*. Praha. Dostupné z: <https://zdravedospivani.eu/o-nas/>.
- ZDRAVÉ DOPÍVÁNÍ. (2021b). *Seminář od dívky k ženě, od chlapce k muži*. Praha. Dostupné z: <https://zdravedospivani.eu/seminar-od-divky-k-zene-od-chlapce-k-muzi/>.
- ZDRAVÉ DOPÍVÁNÍ. (2021d). *Seminář plodnost jako dar*. Praha. Dostupné z: <https://zdravedospivani.eu/seminar-plodnost-jako-dar/>.

ZDRAVÉ DOSPÍVÁNÍ. (2021e). *Seminář jak se rodí rodiče*. Praha. Dostupné z: <https://zdravedospivani.eu/seminar-jak-se-rodí-rodice/>.

ŻYŁKOWSKA, A. (2019). *Edukacja seksualna w szkołach – jest, czy jej niema?*. Varšava: Uniwersytet SWPS. Dostupné z: <https://www.swps.pl/strefa-psyche/blog/relacje/18707-edukacja-seksualna-w-szkolach-jest-czy-jej-niema?dt=1614636595272>.

Seznam zkratek a symbolů

| | |
|---------|---|
| & | ampersand nebo spojka „a“ |
| apod. | a podobně |
| atd. | a tak dále |
| CEVAP | Centrum etické výchovy a prevence sociálně patologických jevů |
| č. | číslo |
| ČR | Česká republika |
| ČSU | Česká středoškolská unie |
| et all. | a další |
| MPP | Minimální preventivní program |
| MŠMT | Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy |
| např. | například |
| ODS | Občanská demokratická strana |
| PedF | pedagogická fakulta |
| PP | Preventivní program |
| RVP ZV | Rámcově vzdělávací program pro základní vzdělání |
| SŠ | Střední škola |
| ŠVP | Školní vzdělávací program |
| tzn. | to znamená |
| USA | United States of America (Spojené státy americké) |
| VOPR | Výbor pro ochranu rodičovských práv |
| WHO | World Health Organization (Světová zdravotnická organizace) |
| ZŠ | Základní škola |

Seznam příloh

Příloha č. 1 Přepis rozhovoru s pedagožkou A

Příloha č. 2 Přepis rozhovoru s pedagožkou B

Příloha č. 1

Přepis rozhovoru mezi tazatelkou a pedagožkou vyučující na 2. stupni základní školy.

Rozhovor vedl výzkumník (student) prostřednictvím online platformy Microsoft Teams.

Datum realizace 1. rozhovoru: 1. 7. 2021

Délka rozhovoru: 60 minut

T: Dobrý den.

R: Dobrý den.

T: Na úvod bych řekla, že se bude jednat o strukturovaný rozhovor, kde bude zkoumán přístup paní pedagožky k sexuální výchově. Paní pedagožka učí na 2. stupni základní školy. Tento rozhovor bude anonymní a paní pedagožka souhlasí s jeho nahráváním. Rovnou se Vás tedy zeptám na takovou osobní otázku: „Kolik je Vám let?

R: Dobře. Je mi 30 let.

T: Jaký předmět vyučujete a jak dlouho?

R: Čtyři roky a učím češtinu a občanku.

T: Co si představíte, když se řekne sexuální výchova?

R: Předtím, než jsem měla svou první hodinu sexuální výchovy. Tak jsem dětem říkala, ať o tom popřemýšlí, co by chtěli a nechtěli vědět, abych zjistila, jaká témata je zajímají. A to házeli anonymně papírky do takového košíčku, kdy každý žák dostal papírek a umožnila jsem jim, aby papírky klidně házeli prázdné, aby nedošlo k tomu, že by se jeden druhého vyptával. Každý odevzdal svůj papír a až podle těch témat jsem sestavovala hodinu. Takže představu sexuální výchovy jsem spíše nechala na těch dětech. Čistě co jsem si do toho chtěla vložit já, tak je to bezpečí, sexuální prevence, vědět co je a není v pořádku a co může být nebezpečné. Já osobně si pod tímto pojmem představím předmět, ve kterém dochází k otevření témat lidské sexuality, jako přirozené součásti životů každého z nás. Zároveň tento předmět přispívá k bezpečnému

a partnerskému životu. Pod sexuální výchovou si také představím důležitý prvek, který bourá mýty. Několikrát jsem se setkala, že si žáci myslí, že při prvním sexu se otěhotnět nedá.

T: Děkuji. Hned přejdu na jinou otázku. Jaký máte názor na výuku sexuální výchovy ve škole?

R: Je to velmi důležitá oblast vzdělávání a dělat ze sexuální výchovy tabu, mi přijde naprosto absurdní a rozhodně to budoucna nebude mít prospěšný vliv. Myslím, že pokud sexuální výchova bude ve třídě probíhat, dojde k utužení vztahů a otevření se dalším věcem u žáků i učitele, což je velmi důležité např. u toho, kdyby ve třídě nastal nějaký patologický jev. Ještě bych dodala, že důležitou roli sexuální výchovy vidím v tom, že si pomocí ní žáci snadněji uvědomí, co už je moc a zároveň se jim tak otevře možnost svěřením se svému učiteli. Určitě taky sehrává důležitou funkci v tom, že se žáci do budoucna budou více chránit.

T: Na to rovnou navážu další otázkou a to: „Myslíte si, že by sexuální výchova měla být na škole povinná?”

R: Myslím si, že by sexuální výchova měla být, nechci říkat to slovo povinná, protože chápu, že nějakému učiteli to může dělat problém. Sex je naprosto běžná věc a všichni jsme se díky němu narodili a je to naprosto přirozenou součástí našich životů a ty děti to moc dobře vnímají. Samotnou mě překvapilo, kolik toho maj na internetu nakoukáno a tak si myslím, že dělat z toho tabu, je hodně předpotopní myšlení.

T: A v jakém ročníku by měla tedy být sexuální výchova realizována?

R: Já jsem s dětmi měla sexuální výchovu od 7. ročníku a myslím si, že to tak odpovídá. Ono záleží, co si pod sexuální výchovou představíte. Pokud je to biologie a jak vypadají pohlavní orgány, tak se s těmito tématy může začít podle mě dříve. Pokud se jedná o sexualitu a aktu jako takovýho, tak od 7. třídy výše. Myslím si, že na tom druhém stupni se to dá vždy přizpůsobit jakémukoliv věku.

T: Jakou formou by podle Vás měla být realizována sexuální výchova na škole?

R: Těžko říct, tohle je taková omáčka kolem toho, ale jde o to, aby byla příjemná atmosféra a aby se dalo bezpečně v klidu mluvit. Nejde o to, aby tam byly obrázky, spíše o to, si sednout s žáky. Myslím si, že je dobré, když učitel začne,

svěří se, podá obecné informace například pomocí prezentace a žáci si pak hodinu pomocí svých dotazů řídí sami. Zároveň je také dobré uvádět ideální příklady, např. kauzy běžný, aby děti viděli, že to dělají skuteční lidé. Tam je dobrý, že se nemusíte vy ani oni stydět, protože se to týká někoho jiného a zároveň to není někdo, kdo neexistuje.

T: Jaká témata tedy v hodinách občanské výchovy probíráte?

R: Dávám hlavně pozor na to, aby se děti při mých hodinách cítily dobře. Bavili jsme se hodně o vztazích jako takových, o incestu, o homosexualitě, od kolika let se může mít pohlavní styk, o vynuceném sexu, antikoncepci a jejím vlivu na tělo, zároveň i o pocitech, že není kam spěchat. Kladla jsem důraz na to, aby si uvědomili, že vztah není založen pouze na sexu a že je důležitá důvěra. Většinou jsem se jich ptala na jejich názor, například: „Kdy si myslíte, že je vhodné, aby vztah došel k něčemu dál?“ A celé to poskládaly sami. Zároveň jsme také řešili problematiku internetu a jaký vztah mají se svými rodičema, zda se o sexu s nima baví. Vše se odvíjí od typu třídy, někde odpověděl na můj dotaz jeden člověk, někde patnáct, někdy zároveň rozvíjeli téma a navazovali jeden na druhého a někde zůstalo ticho. Ticho většinou nastávalo u tématu masturbace.

T: Používáte během vyučování nějaké didaktické pomůcky?

R: Mám pouze prezentaci s bodama a obrázky. Nepoužívám ani videa, všechny hodiny koncipuju tak, aby byly spíše povídací.

T: Omlouvám se, ještě se Vás chci zeptat těch témat, zkoušíte pak rozebíranou látku tohoto typu?

R: Obecně v hodinách občanky nedávám psát testy celkově. Dávám známky za aktivity a za projekty. Sexuální výchovu bych rozhodně netestovala.

T: Když zcela odbočím, chci se zeptat, zda znáte nějaké neziskové organizace, které se zabývají sexuální výchovou?

R: Ne. Co se týká bezpečnosti, tak jsme se mnohokrát bavili o tom, kam můžou například volat, např. linky bezpečí. Když by měli nějaký problém, o kterém by nechtěli mluvit ve škole nebo doma. Ale co se týká sexuální výchovy tak ne, možná je to chyba, že jsem nedala na to kontakt.

T: Na to navazuje má další otázka, zda na vaší škole probíhají nějaké preventivní programy s tímto zaměřením?

R: Určitě, bohužel nevím názvy. Sama jsem byla přítomna na jednom preventivním semináři, který se zabýval hygienou.

T: Setkala jste se během svého studia s výukou sexuální výchovy?

R: Ano, setkala jsem se s výukou sexuální výchovy na základní škole. Jediné, co mi však utkvělo v hlavě, byl příběh paní učitelky, která se nám na začátku hodiny svěřila se svým příběhem. Nepamatuji si ani to, v jaké jsem byla třídě, jenom vím, že jsme byli rozděleni na dívky a chlapce.

T: Jaké jste z toho měla pocity a myslíte si, že Vám škola předala dostatečné informace?

R: Myslím si, že se na tohle nedá připravit nikdy. Neřekla bych, že je to vina školy, ono si na některé věci člověk během života musí přijít sám. Zároveň jsem se necítila, že by mě něco během školní výuky překvapilo. Ale to si myslím, že je dáno společenským prostředím.

T: Jaký máte názor na dělení dívek a chlapců na jednotlivá témata sexuální výchovy?

R: Sama jsem v tu dobu učila druhým rokem, ptala jsem se proto ostatních a bylo mi doporučeno přímo na konkrétní hodiny sexuální výchovy v rámci občanky děti dělit, už jenom z toho důvodu, že v sedmé třídě existují party dívek a party chlapců zvlášť. Přišlo mi, že se více otevřeli. Jinak spoustu témat jsme probírali od 6. do 9. třídy různě, jak se na to naráželo a to zase bylo společně.

T: Myslíte si, že by sexuální výchova měla být nadále realizována v rámci jiného předmětu nebo by měla být samostatným předmětem a proč?

R: Myslím si, že by rozhodně měla zůstat na dále součástí těch předmětů, jako to máme nyní, v přírodopise, občance a výchově ke zdraví. Jsem toho názoru, že na samostatný předmět je to hodně. Nedovedu si to představit, že by měli děti jednou týdně sexuální výchovu.

T: V roce 2020 proběhlo výzkumné šetření, kde Česká středoškolská unie odhalila, že ve škole se děti učí převážně o sexuálně přenosných chorobách a antikoncepci. Čím si myslíte, že je to způsobeno?

R: Nedokážu to posoudit, možná proto, že jde o bezpečnost.

T: Dobře. V současné době se sexuální výchově vytýká její pohled na lidskou sexualitu pouze z biologického hlediska. Jak by se podle Vás dalo docílit toho, aby dospívající získali také psychologický a sociální aspekt?

R: Já si myslím, že jde pouze o to, být k dětem otevřený. Nehrát si na rozdíl mezi dětmi a dospělými. Myslím si, že by stačilo na chvílku přestat vykládat a s dětma si spíš povídat, nechci říkat, jako se sobě rovnýma, ale ukázat jim, že jsem na stejné vlně. Je to hrozně těžký, chtělo by to alespoň, kdyby někdo sepsal nějaký univerzál a pak, aby to aspoň člověk odříkal. Zní to hrozně, ale myslím si, že je to lepší, než se těch témat vůbec nedotknout. Asi kdyby se sešli pedagogové, sexuologové a psychologové a dali něco dohromady, tak by se to dalo dobře uchopit.

T: Přejdeme na další otázku. Odpůrci sexuální výchovy se domnívají, že sexuální výchova je záležitostí rodiny. Jaký na to máte názor? Dovolím si ještě k tomu přidat jednu osobní otázku, zda jste to sama se svými rodiči probírala?

R: Myslím si, že doma jsme věci týkající se vztahu a citu úplně neřešili. Ale od mamky jsem věděla takový základní věci, co je to tampon, apod. A jinak rodina má nezastupitelnou funkci. Myslím si, že má hlavní vliv na formování dítěte, proto kdyby odmítli poslat dítě právě na hodinu, kde by se probírala sexuální výchova, tak žádný ředitel by se do toho nevložil. Jít proti rodičům si myslím, že by neprospělo. Jinak to, zda by rodina se dokázala vypořádat s otázkou sexuální výchovy tak, aby dítě získalo vše co má, je hodně individuální. Jde o to, jak fungují rodiče, jaké mají zkušenosti. Určitě si myslím, že někteří rodiče dokážou předat velmi kvalitní informace. Ale z mé zkušenosti vím, že hodně žáků se o sexu nebaví se svými rodiči vůbec

T: Jaký máte názor na to, že značná část věřících „bojuje“ proti zavedení sexuální výchovy ve školách v tak ateistickém státě, jako je Česko?

R: Myslím si, že by o tom věřící rozhodovat neměli, už z toho důvodu, že škola nepředává nic jiného, než informace. To, že někdo bere výuku o sexu jako nabádání, mi přijde úplně nesmyslný. Dnešní děti si myslím, že jsou velmi otevřené a do budoucna si myslím, že to bude ještě lepší. Setkala jsem se při probírání adopce, že se většina dětí divila, že homosexuálové nemůžou adoptovat dítě. Na druhou si myslím, že je snad dobře, že existuje nějaká

ortodoxní instituce, která vytvoří ten druhý názor. Otázkou je, jak by se ten názor církve a lidí, co jsou pro sexuální výchovu, mohl setkat.

T: Mám na Vás poslední otázku. Jaká témata sexuální výchovy vzhledem k současné době považujete za stěžejní a proč?

R: Za téma rezonující v téhle době považuji určitě pornografii. Velké množství žáků bere informace hlavně z pornografických materiálů a stává se, že si většina myslí, že to co vidí, je realita. V tomhle ohledu si myslím, že je dobře zdůraznit, že jsou to herci a že účelem natáčení je být nabídka a poptávka. Hodně mé žáky vzala kauza Dominika Feriho, takže sexuální obtěžování jsme také hodně probírali. Zároveň téma souhlasu k sexu mi přijde důležité zdůraznit, aby věděli, že vždy je čas na to, říct ne. O tématu transgender toho také vědí mnoho a hodně je to zajímavé. Samozřejmě také bezpečnost – antikoncepce a chráněný sex.

T: Tak tím jste mi odpověděla na všechny otázky. Děkuji za Váš čas, bylo to velice přínosné. Jste skvělá.

R: Je vidět, že to máte nastudováno, nemáte za co děkovat. Doufám, že jsem alespoň trochu posloužila a z toho co jsem řekla, se bude dát něco využít.

T: Určitě. Ještě jednou Vám děkuji. Mějte se moc hezky, na shledanou,

R: Také děkuji, na shledanou.

Příloha č. 2

Přepis rozhovoru mezi tazatelkou a pedagožkou vyučující na 2. stupni základní školy.

Rozhovor vedl výzkumník (student) prostřednictvím online platformy Microsoft Teams.

Datum realizace 2. rozhovoru: 2. 7. 2021

Délka rozhovoru: 50 minut

T: Dobrý den.

R: Dobrý den.

T: Na úvod bych řekla, že se bude jednat o strukturovaný rozhovor, kde bude zkoumán přístup paní pedagožky k sexuální výchově. Paní pedagožka učí na 2. stupni základní školy. Tento rozhovor bude anonymní a paní pedagožka souhlasí s jeho nahráváním. Rovnou se Vás tedy zeptám na takovou osobní otázku: „Kolik je Vám let?

R: Je mi 47 let.

T: Jaký předmět vyučujete a jak dlouho?

R: Mám vystudovaný přírodopis, momentálně učím zeměpis a výchovu ke zdraví. Ve školství působím 20 let.

T: Co si představíte pod pojmem sexuální výchova?

R: Výchova k tomu, aby se člověk choval jednak bezpečně sexuálně a jednak, aby se zároveň choval i slušně ke všem ostatním lidem.

T: Děkuji. Rovnou se Vás tedy zeptám, jaký máte celkově názor na výuku sexuální výchovy ve škole?

R: Určitě by se sexuální výchova ve škole měla realizovat, protože si myslím, že spousta problémů, které můžou během života nastat, tak pramení z neznalosti. A jednak si myslím, že spousta dětí nemá úplně správné vzorce chování zafixované z rodin, sexuální výchova slouží k tomu, aby zjistili, že je to třeba jinak.

T: Měla by podle Vás být sexuální výchova na škole povinná? V jakém ročníku?

R: Myslím si, že by sexuální výchova měla být zakomponována právě třeba v těch dvou předmětech, výchova ke zdraví a přírodopis. My to máme tak, jak mi to vyhovuje. V šestém ročníku máme výchovu ke zdraví a v osmém ročníku biologii člověka. Přijde mi, že je to tak akorát, jak si myslím, že by to tak mělo být. Jde o to, jaká šíře je sexuální výchova, jde o to, co všechno se do toho zahrne.

T: Jakou formou, by podle Vás měla být sexuální výchova na škole realizována? Například u mě na základce fungovala bednička, do které jsme házeli anonymně otázky, pokud jsme se chtěli na něco zeptat.

R: Mně se osvědčuje a to nejenom v sexuální výchově, v podstatě ve všech předmětech, ať už je to přírodopis, zeměpis, nebo výchova ke zdraví, nebo

cokoliv, co jsem kdy učila, tak kombinovat všechny ty metody. Já to většinou provozuju tak, že začnu prezentací a pak z toho většinou vyplynou dotazy. Každá třída je hlavně jiná. Už jsem měla třídu, kde se neptali na nic, nezajímalo je vůbec nic, byť byla možnost se ptát anonymně. Zároveň jsem také měla třídu, která vůbec nepotřebovala anonymní kyblíček, a prostě úplně normálně se ptali na docela intimní věci. Takže je to různý, člověk to vlastně pak postupně odhadne. Frontální výuka a následná možnost lístečku je tam vždycky.

T: Teď bych se Vás chtěla zeptat: „Jakými tématy se v hodinách zabýváte?“

R: V 6. třídě řešíme spíše témata týkající se lásky, vztahů v rodině a mezi vrstevníky, hygienu. V podstatě to zabíhá, až do slušného chování občanky. A v 8. třídě, hlavně teda praktický věci týkající se početí, antikoncepce, anatomie. Respektive v 6. třídě taky učíme anatomii, ale ne tak do hloubky. Takže se to zároveň prolíná.

T: K tomu se chci ještě doptat na to, zda v 6. třídě probíhá testové zkoušení?

R: Ne, na tahle témata testy nepíšeme. Co se týká výchovy ke zdraví, tam si jednou za nějaký čas něco napíšeme a pak si to navzájem i zkontrolujeme, takže v podstatě všechny děti z toho mají jedničku. Jelikož je to výchova, tak já zde chci nějakým směrem vychovávat a směřovat. A nejde mi úplně o tu známku. V té hodině spíše mluví děti, než já. Jde o to, aby zjistili názory svých vrstevníků a ne až tak nějaký moje řeči.

T: Chci se vrátit ještě k té biologii, zda používáte v hodinách nějaké didaktické pomůcky?

R: Mám na všechno prezentace, když už máme ve všech třídách interaktivní tabule. Potom máme obrazy nástěnné obrazy a potom mám antikoncepční kufřík, kde jsou modely všeho možného, včetně nitroděložních tělísek. Děti přímo vidí, jak to vypadá. Taky jsme navlíkali prezervativ na okurku a ještě pouštím od seznamu, takový ty videa o bezpečnosti na internetu. Vysloveně videa zaměřené na sexuální výchovu, to nemám. Jedině pouštím videa o zárodku vajíčka.

T: Děkuji za odpověď, teď zcela odbočím. Znáte nějakou neziskovou organizaci, která se zabývá sexuální výchovou?

R: Neznám. Nikdy mě to vlastně ani nenapadlo a je to dobrá připomínka, kterou se do budoucna budu muset věnovat z toho důvodu, že by bylo dobré, předat dětem nějaké kontakty.

T: Víte, zda na škole, na které učíte, probíhají nějaké preventivní programy na téma sexuální výchovy?

R: U nás probíhá HOP – Hravě o pohlavních chorobách. Potom jsem byla na takové reklamní akci od Always, tam pak rozdávali vložky a tampony. Mám pocit, že to bylo jenom pro holky.

T: Děkuji, rovnou přeju na další rozšířenou otázku. Setkala jste se někdy během svého studia se sexuální výchovou. Jaké jste z toho měla pocity?

R: Omlouvám se, na základce si to nepamatuju. Na gymplu jsme měli bezvadnou paní učitelku, která s námi mluvila o čemkoliv. Na vysoké škole, na studiu biologie, nás vlastně nikdo nevedl, že máme ty děti nějak v tomhle směru vzdělávat. Každopádně na gymnáziu si nepamatuju, že bych z toho měla nějaký překvapivý pocit.

T: Jaký máte názor na dělení dívek a chlapců na jednotlivá témata sexuální výchovy?

R: Já jsem vždycky spíš pro společnou výuku. Mně přijde, že pak je zbytečně takový to, že se děti pak zbytečně stydejí různě před sebou a různě to tajejí. Klukům by se nemělo nic tajit o měsíčkách, dyť takovej je život. Do jisté míry se jich to taky týká. Stejně je to zajímavá, proč byly holky na hodině a oni ne.

T: Mám na to stejný názor. Myslíte si, že by sexuální výchova měla být nadále realizována v rámci jiného předmětu nebo by měla být samostatným předmětem a proč?

R: Nemyslím si, že by to měl být samostatný předmět, že by to bylo zbytečné nafukování témat. Myslím si, že je dobré ji zavést do předmětů, které s ní souvisí, takže do výchovy ke zdraví, přírodopisu, do občanské výchovy.

T: Ptám se teď čistě na váš subjektivní názor. Výzkumné šetření, které proběhlo v roce 2020, Českou středoškolskou unií, odhalilo, že na většině škol se děti učí převážně o sexuálně přenosných chorobách a antikoncepci. Čím je to podle Vás způsobeno?

R: Přiznám se, že je to také to první, co si představím pod pojmem sexuální výchova. Myslím si, že je to tím, že je to více vidět, ty následky. Logicky co člověka napadne, je tělesné nebezpečí. Psychické nebezpečí není tak vidět v médiích a tak nějak se upozaďuje.

T: V současné době se sexuální výchově vytýká její pohled na lidskou sexualitu pouze z biologického hlediska, který zcela přehlíží sociální a psychologické aspekty. Jak by se podle Vás mělo docílit toho, aby dospívající získali ucelený pohled na lidskou sexualitu?

R: Já si myslím, že se sexuální výchově vytýká neprávem její nedostatečné komplexní pojetí, ona vždy bude více zaměřena na anatomii. Psychologický a sociální charakter je utvářen rodiči, kteří se snaží vychovávat dítě, co nejlépe.

T: Děkuji za názor. Odpůrci sexuální výchovy se domnívají, že sexuální výchova je záležitostí rodiny. Jaký na to máte názor?

R: Já si myslím, že je dobré, když sexuální výchova probíhá jak doma, tak i ve škole. Člověk díky tomu získá názor z různých pohledů. Je to však těžké, protože nikomu nemůžeme nařídit, aby sexuální výchova probíhala v rodině, když k tomu sám nemá vztah a stydí se. Z tohoto důvodu by měla sexuální výchova probíhat i ve škole, aby funkci nefunkční rodiny nahradila.

T: Ano souhlasím. Nyní se bych se ráda přesunula k odpůrcům sexuální výchovy. Odpůrci sexuální výchovy se domnívají, že sexuální výchova je záležitostí rodiny. Jaký na to máte názor, že církev, jakožto menšina, by měla rozhodovat o sexuální výchově v tak ateistickém státě, jako je Česká republika?

R: Věřící mi nevadí, ale jsem hodně zaujatá proti církvi. Tohle mám citově zabarvené a říkám si, co je jim potom. Myslím si, že kdyby byl někdo hodně věřící, tak stejně dá dítě do církevní školy, kde to mají nastavené nějak jinak. Církev by se podle mě vůbec neměla vyjadřovat k tomu, co se děje ve škole.

T: Mám na Vás poslední otázku. Jaká témata sexuální výchovy vzhledem k současné době považujete za stěžejní a proč?

R: Já věnuji nejvíce prostoru antikoncepci a sexuálně přenosným chorobám. Zároveň také s dětmi řeším i sexuální zneužívání. Sexuální zneužívání, ale i chování vůči jiným neřeším v hodinách sexuální výchovy, ale spíše obecně,

např. o přestávkách, kdy dětem vysvětluji, co jak a proč by se nemuselo líbit druhému.

T: Tímto jste mi odpověděla na všechny mé otázky. Chtěla bych Vám moc poděkovat za Váš čas. Moc jste mi pomohla

R: Jestli jsem Vám trošičku pomohla, tak jsem ráda.

T: Tak snad se někdy, paní učitelko zase uvidíme osobně, mějte se moc hezky. Na shledanou.

R: Vy také, na shledanou.

